วัดหลวง

อุบลราชธานี

ISBN ๙๗๘-๙๗๔-๕๒๓-๑๖๖-๕

วัดหลวง อุบลราชธานี

ผู้เรียบเรียง : ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุริยา โชคสวัสดิ์ สุพัฒน์ เงาะปก

พิมพ์ครั้งแรก ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๐

จำนวน : ๑,๐๐๐ เล่ม

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

- พระครูวิลาสกิจจาทร เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต ๑ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
- ศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ อธิการบดี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- ดร.บำเพ็ญ ณ อุบล ปราชญ์ทางวัฒนธรรม เมืองอุบลราชธานี
- สุวิชช คูณผล ปราชญ์ทางวัฒนธรรม เมืองอุบลราชธานี

บรรณาธิการ

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุริยา โชคสวัสดิ์

พิสูจน์อักษร

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติรัตน์ อรรถวุฒิศิลป์
- มะลิวัลย์ สินน้อย รองผู้อำนวยการฝ่ายบริการและพัฒนา สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- อภิรักษ์ คำเสนาะ

ภาพประกอบ

- สุพัฒน์ เงาะปก / สุริยา โชคสวัสดิ์
- Dr.Leedom Lefferts : ภาพถ่าย ชุดผ้าพระเหวด

รูปเล่ม-คอมพิวเตอร์กราฟิก

- ประสิทธิ์ พวงบุตร ผู้จัดการโรงพิมพ์
- นรา พิมพ์พันธ์ ช่างพิมพ์ชำนาญการระดับ ๘
- อรรถวุฒิ ศรีสุข คอมพิวเตอร์กราฟิก
- วัชระ ดุษฎีกุล คอมพิวเตอร์กราฟิก

ออกแบบปก

- สุริยา โชคสวัสดิ์

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ถนนสถลมาร์ค อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๑๙๐
โทร : ๐๔๕-๓๕๓๑๕๐-๓ โทรสาร : ๐๔๕-๓๕๓๑๕๐

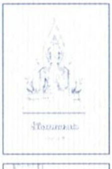

ปกหน้า : พระเจ้าใหญ่องค์หลวง อายุประมาณ ๒๒๘ ปี สร้างมาพร้อมกับก่อตั้งวัดหลวง พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ ผู้ดำริให้สร้าง จึงเป็นพระพุทธรูปคู่เมืองอุบลราชธานีอีกองค์หนึ่ง ที่ควรแก่การสักการบูชา

ปกหลัง : ผ้าพระเหวดวัดหลวง ผลงานการวาดภาพเขียนสี โดย พระครูวิโรจน์รัตโนบล (รอด นนตโร) ซึ่งเป็นผ้าพระเหวดที่สวยงามในเชิงช่างศิลป์มีอายุประมาณร้อยกว่าปีมาแล้ว ปัจจุบันจดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุบลราชธานี

อนุโมทนา

หนังสือ "วัดหลวง" ที่จัดพิมพ์ขึ้นในครั้งนี้เป็นครั้งแรกโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งที่เป็นคำบอกเล่าผ่านผู้ทรงคุณวุฒิและผู้รู้ทั้งหลาย รวมถึงวัตถุพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดหลวง เพื่อให้ลูกหลานชาวอุบลราชธานี และพุทธศาสนิกชนได้เล็งเห็นความสำคัญ และสามารถใช้ประโยชน์ในการศึกษาอ้างอิงในทางประวัติศาสตร์ของวัดและเมืองอุบลราชธานีได้ ซึ่งถือว่าวัดหลวงเป็นวัดแรกของเมืองอุบลราชธานี ที่มีอายุยาวนานกว่า ๒๒๘ ปี ตามตำนานประวัติวัดหลวง จัดให้วัดหลวงเป็นวัดประจำเจ้าเมืองอุบลราชธานีคนแรก คือ พระประทุมวรราชสุริยวงศ์(เจ้าคำผง) ซึ่งเป็นผู้มีดำริให้สร้างวัดหลวง

ด้วยเหตุนี้ในอดีตวัดหลวง จึงเป็นวัดที่มีบทบาทสำคัญในด้านต่างๆ ต่อเมืองอุบลราชธานีเป็นอย่างยิ่ง ทั้งด้านการเมืองการปกครอง อาทิ ใช้วัดหลวงเป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของเจ้าเมือง เป็นต้น ด้านการศึกษา วัดหลวงเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยได้มีการขยายไปสู่วัดอื่นๆ หลายๆ วัด ในเมืองและนอกอุบลราชธานี ตลอดจนถึงเวียงจันทน์และจำปาสัก

ในการนี้ได้รับความอุปถัมภ์บำรุงจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยในปี พ.ศ.๒๕๔๗ รองศาสตราจารย์ ดร.สมจิตต์ ยอดเศรณี ท่านอธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีดำริให้งานข้อมูลท้องถิ่น สำนักวิทยบริการ ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวกับวัดหลวง เพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของชนรุ่นหลังและผู้สนใจทั่วไป และในครั้งนี้ ท่านอธิการบดีคนปัจจุบัน คือ ศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ ก็ให้ความสำคัญต่อวัดหลวง จึงให้การสนับสนุนทุนทรัพย์และบุคลากร นักวิชาการ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยจัดทำหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา หนังสือวัดหลวงเล่มนี้จึงสำเร็จสมบูรณ์ ทุกประการ

ด้วยบุญกุศลที่เกิดจากการจัดทำหนังสือในครั้งนี้ ถือเป็นการสร้างความดีอีกทางหนึ่ง ขอน้อมถวายบูชาคุณพระมหาเถระ บูรพาจารย์ อดีตเจ้าอาวาสวัดหลวง พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ จงได้ร่วมอนุโมทนามา ณ โอกาสนี้

พระครูวิลาสกิจจาทร
เจ้าอาวาสวัดหลวง
เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต ๑ อำเภอเมืองอุบลราชธานี

คำนิยม

หนังสือประวัติวัดหลวงที่จัดทำขึ้นนี้ ข้าพเจ้าได้ตรวจดูแล้วเห็นว่าเป็นหนังสือหลักฐานได้ดี ทั้งส่วนของวัดและประวัติของบ้านเมืองว่าในสมัยสร้างเมืองใหม่นั้นเป็นอย่างไร และเป็นที่น่ายินดีที่คณะกรรมการได้ค้นคว้าและจัดพิมพ์เป็นเล่มเพื่อเผยแผ่ ให้พุทธศาสนิกชน ได้ทราบถึงความเป็นมาของวัดหลวงและเมืองอุบลราชธานี ในสมัย ๒๐๐ กว่าปีมาแล้ว

จึงขอแสดงความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ในโอกาสนี้

ดร.
(บำเพ็ญ ณ อุบล)

ดร.บำเพ็ญ ณ อุบล

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะและวัฒนธรรม เมืองอุบลราชธานี

คำนิยม

เนื่องในปีแห่งอภิลักขิตมหามงคลสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้รับเกียรติให้จัดพิมพ์หนังสือประวัติวัดหลวง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของวัดและประวัติเมืองอุบลราชธานี วัดหลวงเป็นวัดแรกในเมืองอุบลราชธานี สร้างขึ้นสมัยกรุงธนบุรี มีพระเจ้าใหญ่องค์หลวงเป็นพระคู่บ้านคู่เมือง พระปทุมวรราชสุริยวงศ์(เจ้าคำผง) เจ้าผู้ครองเมืองอุบลราชธานี ได้ให้ช่างชาวเวียงจันทน์สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๓๒๔ การจัดทำหนังสือประวัติในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากพระครูวิลาสกิจจาทร คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล คุณพ่อสุวิชช คูณผล ตลอดจนนักวิชาการในการเรียบเรียงจัดทำหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา เพื่อให้ลูกหลานชาวเมืองอุบลและพุทธศาสนิกชน ได้เล็งเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ที่มีอายุมานานกว่า ๒๒๘ ปี

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือประวัติวัดหลวงซึ่งจัดพิมพ์เป็นครั้งแรกนี้ จะเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นข้อมูลอ้างอิง ประกอบการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวต่างๆ สืบไป

(ศ.ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

คำนำ

หนังสือวัดหลวง อุบลราชธานี เล่มนี้เรียบเรียงขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการบันทึกข้อมูลทางประวัติศาสตร์เรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวัดหลวง เพื่อเป็นหลักฐานให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาหาความรู้ สามารถนำไปใช้อ้างอิงในทางวิชาการได้ โดยดำริของพระครูวิลาสกิจจาทร เจ้าอาวาสวัดหลวงองค์ปัจจุบัน(พ.ศ.๒๕๕๐) และด้วยความเห็นพร้องกันในเบื้องต้นจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ประกอบด้วยคุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล ศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ และคุณพ่อสุวิชช คูณผล จึงได้มอบให้ข้าพเจ้าพร้อมด้วยคณะทำงานเป็นผู้เรียบเรียง โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายให้ความช่วยเหลือกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดตลอดเวลาเพื่อให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จด้วยดีสมดังที่ตั้งใจไว้

การดำเนินงานรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาเรียบเรียงถูกกำหนดด้วยกรอบเวลาเพื่อให้ทันสำหรับเผยแผ่ในงานบุญกฐินของวัดหลวงในปีนี้คือวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ จึงอาจจะมีข้อมูลบางส่วนที่ไม่สามารถนำมารวบรวมลงไว้ในหนังสือเล่มนี้ได้หมด เนื่องจากวัดหลวงเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุด จึงมีหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับวัดหลวงอยู่เป็นจำนวนมากที่กระจายกันอยู่ทั้งที่เป็นวัตถุพยานและคำบอกเล่า อย่างไรก็ตามยังถือว่าโชคดี ที่มีข้อมูลจากเอกสารอ้างอิงที่มีผู้จัดทำไว้ก่อนแล้วสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในงานเรียบเรียงนี้ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นเสมือนธนาคารความรู้ที่พร้อมให้เราเบิกจ่ายเพื่อใช้ได้ ทุกเวลาทุกเรื่องอย่างเช่นคุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล ซึ่งท่านมีส่วนร่วมในเอกสารเชิงประวัติสาสตร์เมืองอุบลราชธานี อยู่หลายเล่มทั้งที่เป็นผลงานของตนเองและเป็นผู้ให้ข้อมูล ด้วยเหตุนี้ ถึงแม้หนังสือวัดหลวง อุบลราชธานี เล่มนี้จะมีเวลาเรียบเรียงไม่มากนัก แต่ก็ได้รับความกรุณาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เปี่ยมด้วยคุณภาพและเมตตาธรรม ด้วยบารมีของวัดหลวง จึงทำให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ดี

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของวัดหลวงได้สูญหายไปจำนวนมากในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ.๒๔๘๖-๒๔๘๘ ได้เกิดสงครามอินโดจีนส่งผลให้สินค้าต่างๆ มีราคาแพง รวมถึงผ้าชนิดต่างๆ ด้วยแม้แต่ผ้าห่อคัมภีร์พระไตรปิฎก ก็ไม่วายที่จะถูกคนมาขโมยเอาไปขาย ทำให้หนังสือต่างๆ ไม่มีผ้าห่อ ถูกวางไว้เกะกะ แตกและผุ อยู่เป็นจำนวนมาก ภายหลังทางวัดเห็นว่ารกรุงรัง จึงนำรวมกันบรรจุใส่กระสอบไปฝังดินไว้ หนังสือเอกสารต่างๆ ที่สำคัญเช่น สารตราตั้งเจ้าเมือง ระเบียบประเพณีต่างๆที่จารึกไว้บนใบลาน ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างดีได้สูญหายไปตั้งแต่นั้นมา จึงเป็นสิ่งที่น่าเสียดายยิ่งนัก หากมิเช่นนั้น การสืบประวัติวัดหลวงและเมืองอุบลราชธานี คงจะทำให้ไม่ยากนัก เนื่องจากวัดหลวงเป็นวัดแรกและเป็นวัดประจำเจ้าเมืองคนแรกของเมืองอุบลราชธานี

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่สำคัญที่แบ่งเป็นส่วนวางเนื้อหาต่อเนื่องตามลำดับดังนี้ คือ ส่วนที่ ๑ เป็นการเรียบเรียงลำดับประวัติความเป็นมาของวัดหลวง ทำให้เห็นลำดับ วิวัฒนาการของวัดหลวงในแต่ละยุคแต่ละสมัย และส่วนที่ ๒ เป็นประวัติของพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ หรือ เจ้าคำผง เพื่อเป็นเกียรติแด่ท่าน ในฐานะที่เป็นผู้ก่อตั้งวัดหลวง และกำหนดให้วัดหลวงเป็นวัดประจำเจ้าเมืองอุบลฯ คือ พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ จึงถือได้ว่าเป็นผู้มีพระคุณอย่างยิ่งต่อวัดหลวงและต่อชาวจังหวัดอุบลราชธานี และได้บันทึกประวัติลำดับของเจ้าอาวาสวัดหลวงไว้ทุกรูป สำหรับส่วนที่ ๓ บันทึกรวบรวมข้อมูล ภาพถ่ายโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ โดยเฉพาะพระพุทธรูปเก่าแก่ของวัดหลวงมีอยู่จำนวนมาก รวมทั้งวัตถุโบราณที่สะสมไว้คู่มาพร้อมกับวัดหลวง ซึ่งจะเป็นหลักฐานที่เป็นประโยชน์สำหรับทางวัด ที่จะใช้เพื่อการดูแลรักษาไม่ให้เกิดการสูญหาย ซึ่งสะดวกสำหรับเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดสืบต่อไป สำหรับส่วนที่ ๔ เป็นเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับประวัติ ทศชาติชาดก พระเวสสันดรชาดก นอกจากจะเป็นเนื้อหาโดยย่อแล้ว ยังได้บันทึกพิธีการ ขั้นตอนต่างๆ ในการเตรียม

งานบุญพระเหวด และเทศน์พระเหวดหรือเทศน์มหาชาติ ตามประเพณีชาวอีสาน ซึ่งนับวันจะมีการทำบุญพระเหวดนี้ลดน้อยลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมและสังคม และวัดหลวงไม่ได้ทำบุญนี้มานานหลายสิบปีแล้ว ดังนั้นเพื่อจารึกประเพณีอันดีงามนี้ไว้ มิให้สูญหาย จึงนำเอาเรื่องราวของการทำบุญพระเหวดมาลงบันทึกไว้ในหนังสือเล่มนี้ และในครั้งนี้ได้พบข้อมูลใหม่ที่บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับผ้าพระเหวด ซึ่งยังไม่เคยมีใครนำมาเปิดเผยและเผยแผ่ที่ใดมาก่อน จึงทำให้หนังสือวัดหลวงสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและส่วนสุดท้าย เป็นการรวบรวมประมวลภาพกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญๆ ที่ผ่านนำมาลงไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้เล่าขานสืบต่อกันไป

ในนามของคณะผู้เรียบเรียงต้องขอขอบพระคุณครูบาอาจารย์ พระครูวิลาสกิจจาทร เจ้าอาวาสวัดหลวง ที่ท่านอำนวยความสะดวกและให้การสนับสนุนด้วยดียิ่ง คุณพ่อ ดร.บำเพ็ญ ณ อุบล คุณพ่อสุวิชช คูณผล ซึ่งท่านได้ทุ่มเทกำลังสติปัญญาอย่างแรงกล้าเพื่อให้หนังสือวัดหลวงสำเร็จด้วยดี ศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ อธิการบดีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนทั้งในระดับนโยบายจนนำไปสู่ทางปฏิบัติส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดีทุกประการ ขอขอบคุณ Dr.Leedom Lefferts ที่เข้ามามีส่วนช่วยสนับสนุนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ทำให้หนังสือวัดหลวงมีความสมบูรณ์และมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เนติรัตน์ อรรถวุฒิศิลป์ และคุณมะลิวัลย์ สินน้อย รองผู้อำนวยการฝ่ายบริการและพัฒนาสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และคุณอภิรักษ์ คำเสนาะ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจพิสูจน์เนื้อหาอักษร รวมทั้งเจ้าหน้าที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่เกี่ยวข้องทุกท่าน

สุดท้ายขอขอบพระคุณบิดาและมารดาผู้ให้กำเนิด และด้วยพระบารมีของพระเจ้าใหญ่องค์หลวง และพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ รวมทั้งบูรพาจารย์ทุกท่านทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับจากโลกนี้ไปแล้ว จงดลบันดาลให้บุญกุศลอันเกิดจากการจัดทำหนังสือในครั้งนี้สำเร็จสมความปรารถนาแก่ทุกท่านด้วยเทอญ

สุริยา โชคสวัสดิ์
สุพัฒน์ เงาะปก

ผู้เรียบเรียง
๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๐

สารบัญ

หน้า

วัดหลวง	๑
ประวัติพระประทุมวรราชสุริยวงศ์(เจ้าคำผง)	๖
พระบูรพาจารย์	๑๐
เจ้าอาวาสวัดหลวง	๑๑
การก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน	๑๙
โบราณวัตถุ และโบราณสถาน	๒๒
ตำนานผ้าพระเหวด วัดหลวง	๔๖
ทศชาติชาดก	๕๓
เทศน์มหาชาติ	๖๕
ภาคผนวก	๗๙
ผญา ภาษิตอีสาน	๙๕
เอกสารอ้างอิง	๙๗

พระประทุมวรราชสุริยวงศ์

พระครูปริยัตยานุวัตร

พระครูวิลาสกิจจาทร

พระครูวิลาสกิจจาทร สนทนาธรรมกับ
พระธรรมโกษาจารย์

ครูบาอาจารย์ ของพระครูวิลาสกิจจาทร

พระมหา ดร.วิเชียร เจ้าอาวาสวัดไทย ที่เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย

สภาพกุฏิไม้เก่าที่ทรุดโทรม

กุฏิอนุสรณ์พระประทุมวรราชสุริยวงศ์

พระเจ้าใหญ่องค์หลวง

พระแก้วไพฑูรย์

พระเจ้าใหญ่ปากดำ

พระพุทธรูปบุเงิน

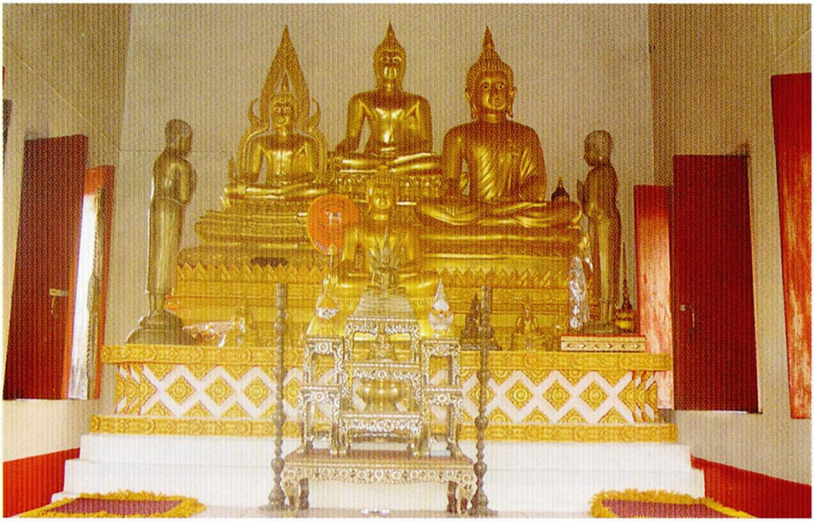

พระประธานที่ประดิษฐานในอุโบสถวัดหลวง

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
ในโอกาส ร่วมทำบุญที่วัดหลวง วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๐

พระพุทธรูปปางมารวิชัย

พระพุทธรูปผงเกสรดอกไม้ผสมรัก

พระแก้วบุษราคัม

พระพุทธรูปหิน นาคปรก

ผ้าพระเหวด

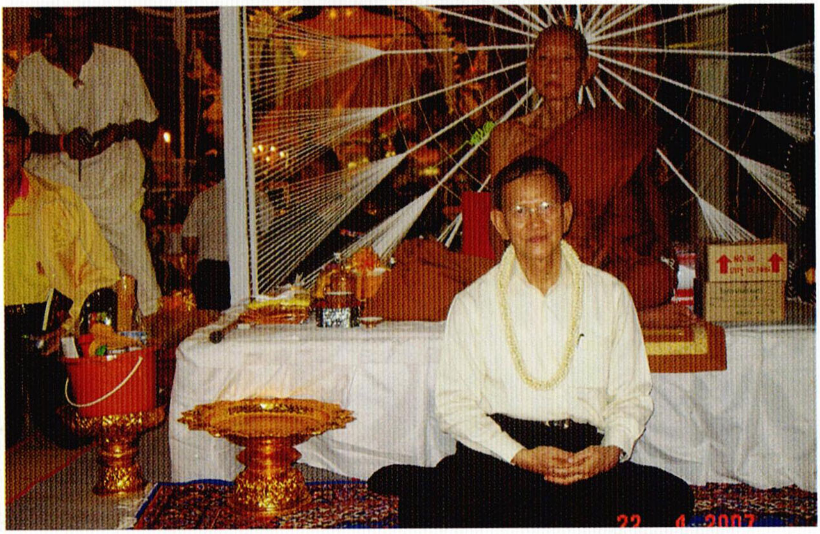

พลเอกบุญรอด สมทัศน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
สนทนาธรรม กับ หลวงปู่มา ญาณวาโร วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

พระครูวิลาส กิจจาทร มอบ พระหล่อสำริด พระเจ้าใหญ่องค์หลวง
แก่ พล.ต.อ.ดร.ชิดชัย วรรณสถิตย์ รองนายกรัฐมนตรี (อดีตรองนายกรัฐมนตรี)
วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

ศ.ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ อธิการบดี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ประกอบพิธีจุดเทียนพิธีพุทธาภิเษก พระเจ้าใหญ่องค์หลวง วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

วัดหลวง

วัดหลวง เป็นวัดที่เก่าแก่อยู่คู่บ้านคู่เมืองอุบลราชธานีมาเป็นเวลาช้านานอายุใกล้เคียงกับเมืองอุบลราชธานี เนื่องจากมีหลักฐานบ่งบอกว่าวัดหลวงเป็นวัดแรกของจังหวัดอุบลราชธานี สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๓๒๒ ซึ่งพระประทุมวรราชสุริยวงศ์(เจ้าคำผง) มีดำริให้สร้าง จึงถือได้ว่าวัดหลวง เป็นวัดประจำเมืองอุบลราชธานีวัดแรก ในยุคสมัยนั้นนอกจากวัดหลวงจะเป็นสถานประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางพุทธศาสนาสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร เผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธศาสนา และเป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของเจ้าเมือง ในยุคสมัยนั้น

สถานที่ตั้งปัจจุบัน

วัดหลวง ตั้งอยู่ที่ถนนพรหมเทพ ริมฝั่งแม่น้ำมูล ระหว่างท่ากวางตุ้นกับท่าจวน(ตลาดใหญ่) มีเนื้อที่ ประมาณ ๑๐ ไร่

ทิศเหนือ	จรดถนนพรหมราช
ทิศใต้	จรดริมแม่น้ำมูล
ทิศตะวันออก	จรดวัดกลาง วัดใต้เทิง บ้านเรือนประชาชน และจรดริมแม่น้ำมูล
ทิศตะวันตก	จรดตลาดใหญ่

ประวัติการสร้างวัดหลวง

ในราวปี พ.ศ.๒๓๑๙ ในสมัยพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ หรือที่เรียกอีกนามว่า เจ้าคำผงในสมัยนั้น ชาวเมืองอุบลราชธานี ให้สมญานามว่า **เจ้าองค์หลวงหรือ อาญาหลวงเฒ่า** ได้พาไพร่พลอพยพจากดอนมดแดง มาตั้งที่ดงอู่ผึ้ง ริมฝั่งแม่น้ำมูล ซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองอุบลราชธานี

เมื่อสร้างเมืองเสร็จ สิ่งที่ต้องสร้างคู่กับเมือง คือ วัด เจ้าคำผงจึงได้สร้างวัดขึ้น และได้สร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๓๒๒ โดยตั้ง ชื่อวัดว่า วัดหลวง (จากหลักฐานบันทึกการสำรวจของสำนักพุทธศาสนา)วัดหลวงจึงเป็นวัดประจำเมืองอุบลราชธานี

ต่อมาเขมรได้แข็งเมือง คิดที่จะตั้งตนไม่ขึ้นตรงต่อประเทศสยาม ความทราบถึง พระเจ้าตากสินฯ จึงได้มีบัญชาให้เจ้าคำผง ยกทัพไปปราบกบฏเขมร จากนั้น เจ้าคำผง จึงได้ยกทัพเข้าตีเมืองเขมร ก่อนเข้าตีเมืองเขมร ต้องเข้าตีเมืองประเทศราชน้อยใหญ่ คือ เมืองระแวก และเมืองอุดมคมีชัยจนแตกพ่าย หลังจากนั้นจึงยกทัพเข้าตีเมืองเขมรจนสำเร็จ จัดความสงบในเมืองเขมรเสร็จ และในปี ๒๓๒๔ จึงได้ยกทัพกลับเมืองอุบลราชธานี

หลังกลับจากศึกเมืองเขมรเจ้าคำผงเห็นว่า วัดหลวงทรุดโทรมจึงมีดำริให้บูรณะวัดหลวง และในครั้งนั้น เจ้าคำผงได้จัดสร้างพระเจ้าใหญ่องค์หลวงขึ้น เพื่อเป็นศิริมงคลแก่ตน และประชาชนชาวเมืองอุบลราชธานี นอกจากนี้ยังได้สร้างสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ อาทิ โบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ หอพระไตรปิฎกและกุฏิสงฆ์ครบบริบูรณ์เป็นสังฆาวาส อันสง่างาม โดยฝีมือของช่างชาวเวียงจันทน์ แต่เป็นที่น่าเสียดาย เพราะสิ่งก่อสร้างเหล่านั้นได้ผุพังตามกาลเวลา ไม่เหลือให้เห็นในปัจจุบัน เนื่องจากส่วนมากใช้ไม้เป็นโครงสร้างทั้งสิ้น เมื่อสร้างเสร็จแล้ว พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ได้พระราชทานนามว่า **"วัดหลวง"** เหตุที่ใช้นามนี้อาจเป็นเพราะต้องการให้ตรงกับนามของท่าน ซึ่งชาวเมืองเรียกว่าเจ้าองค์หลวง และอีกสาเหตุอาจเป็นวัดตั้งอยู่ติดกับคุ้มของท่านซึ่งชาวเมืองเรียกว่า คุ้มเจ้าหลวง จึงใช้ชื่อว่า วัดหลวง เพื่อคู่กัน (คุ้มเจ้าหลวง คือบริเวณที่สร้างเป็นตลาดราชพัสดุอยู่ทุกวันนี้)

วัดหลวงจึงเป็นศรีเป็นมิ่งขวัญของชาวเมืองอุบลราชธานีมาตั้งแต่ต้นตราบจนทุกวันนี้ เมื่อมีวัดหลวงเพียงแห่งเดียวในสมัยนั้นไม่พอเพียงให้

พระสงฆ์อยู่จำพรรษา จึงได้มีผู้มีจิตรศรัทธาสร้างวัดขึ้นอีกหลายวัด คือ วัดกลาง วัดป่าใหญ่ วัดหนองยาง วัดเหนือท่า ในปัจจุบัน วัดเหล่านั้น เหลือแค่ วัดกลาง และวัดป่าใหญ่ ส่วนวัดหนองยางร้างแล้ว ต่อมาจึงได้ จัดตั้งเป็น โรงเรียนอุบลวิทยาคม จนถึงปัจจุบัน และวัดเหนือท่าก็ร้าง เช่นกัน ต่อมาจึงได้จัดตั้งเป็นที่ตั้งสาธารณสุข เขต ๗ ในปัจจุบัน

วัดหลวงนอกจากใช้เป็นสถานที่สำคัญเพื่อประกอบพิธีสำคัญๆ ต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น ยังเป็นวัดที่สถิตอยู่ของท่านผู้เป็น สังฆปาโมกข์เป็นประมุขสงฆ์เมืองอุบลราชธานี เป็นศูนย์กลางของการ ศึกษาและอบรมศีลธรรมจรรยาประเพณีตลอดมา ในยุคสมัยนั้น วัดหลวงได้ถูกกำหนดให้เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมที่สำคัญด้านต่างๆ ของเมืองอุบลราชธานี

วัดหลวงกับการเมืองการปกครอง

วัดหลวงเป็นวัดที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการเมืองการปกครองของ เมืองอุบลฯ เนื่องจากในสมัยนั้นได้กำหนดให้เป็นสถานที่ประกอบพิธีถือ น้ำพิพัฒน์สัตยาของเจ้าเมือง ขุนนาง และเจ้านายในยุคต้นๆ จนกระทั่ง ในเวลาต่อมา เมืองอุบลฯได้มีการสร้างวัดนิกายธรรมยุติขึ้นอีกหลายวัด โดยมีพระเถระผู้ใหญ่ทางสายธรรมยุติได้มาปกครองวัดเหล่านั้น เช่น วัด สุปัฏนาราม วัดศรีทองหรือวัดศรีอุบลรัตนาราม ในปัจจุบัน ซึ่งถือว่าอยู่ บริเวณชานเมือง ตรงกับสมัยกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ เสด็จสำเร็จ ราชการมณฑลลาวกาว จึงได้ย้ายพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา จากวัดหลวง ไปประกอบพิธีที่วัดศรีทอง สาเหตุเป็นเพราะท่านมหาเถระเทว ธรรมี(ม้าว) ซึ่งเป็นสัทธิวิหาริกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่ หัวรัชกาลที่ ๔ เป็นเจ้าอาวาส

ต่อมาเมื่อเสด็จพระมหาวีระวงศ์(ติส โสอ้วน) ครั้งเป็นพระโพธิ วงศาจารย์ เป็นเจ้าอาวาสวัดสุปัฏนาราม ทางราชการจึงย้ายพิธีถือน้ำ พิพัฒน์สัตยามาที่วัดสุปัฏนาราม และต่อมาจึงเลิกพิธีนี้ไปเมื่อมีการ

เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบราชาธิปไตยเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ วัดหลวงจึงได้ถูกลดบทบาทความสำคัญลงเป็นวัดราษฎร์ ไม่ได้รับการเชิดชูยกฐานะให้เป็นพระอารามหลวง ดังเช่นในยุคสมัยตอนต้น

วัดหลวงกับการศึกษา

ในสมัยก่อน วัดแต่ละแห่งถูกสร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์ในการสืบสานพระพุทธศาสนาโดยวิธีการเผยแพร่เรียนรู้ ดังนั้นวัดจึงเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่สังคมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดหลวงก็เช่นเดียวกับวัดอื่นๆ ที่ก่อตั้งขึ้น ในสมัยนั้นวัดหลวงเป็นวัดเดียวที่ก่อตั้งขึ้น จึงมีหน้าที่ในการใช้เป็นสถานที่ในการศึกษาเล่าเรียนเผยแผ่คำสอนพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร ดังนั้นวัดหลวงจึงเป็นศูนย์กลางของการปกครองและการศึกษาของคณะสงฆ์และสามเณรในยุคนั้นจึงมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและขยายการสร้างวัดวาอารามอย่างกว้างขวางในแถบภาคอีสาน ยุคแรกสร้างวัดหลวง เมื่อปี พ.ศ.๒๓๒๔ สมัยเจ้าคำผง ถึงสมัยพระพรหมราชวงศา(กุทอง) ราวสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ ให้มีการเรียนภาษาท้องถิ่นอีสาน จากหนังสือผูกใบลานอักษรธรรม อักษรไทยน้อยและอักษรขอม

เนื่องจากวัดหลวงเป็นวัดที่มีพระผู้ใหญ่ พระที่คงแก่เรียนมาประจำอยู่ยังเป็นวัดของประธานสงฆ์ ในสมัยนั้นประธานสงฆ์ที่เป็นใหญ่คือ พระมหาราชครูเจ้าท่านหอแก้ว และมีสืบต่อกันมาหลายองค์ ด้วยเหตุนี้ผู้คนจึงนิยมให้ลูกหลานมาบวชเรียนเขียนอ่านที่วัดหลวง เพราะถ้าใครได้มาบวชที่วัดหลวงถือได้ว่ามีหน้ามีตา ดังนั้นเมื่อวัดหลวงมีชื่อเสียงมีผู้คนนิยมมากขึ้น จึงจำต้องขยายสาขาออกไป เช่น ขยายไปที่บ้านไผ่ใหญ่ อำเภอม่วงสามสิบ วัดสิงไค และวัดบ้านกวางคำ อำเภอเขื่องในบ้านคูเมือง บ้านกลาง บ้านหนองไข่นก เป็นต้น

ต่อมา รัชกาลที่ ๔ ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระมหาพรหมราชวงศา (กุทอง) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองในสมัยนั้น สร้างวัดขึ้นใหม่ ชื่อ วัดสุปัฏนารามให้เป็นพระอารามหลวง ได้พระราชทานเงินให้ จำนวน ๑๐ ชั่ง ซึ่งเป็นวัดธรรมยุตินิกาย วัดแรกของเมืองอุบลฯ และได้ขยายออกไปอีกหลายวัด

ต่อมาพระอริยวงศา(สุ่ย) วัดสระเกศ ได้เอาลัทธิไทย(การปฏิรูปการศึกษา บรรจุหลักสูตรให้มีการสอนภาษาไทย) ไปสอนได้ตั้งสำนักศึกษาอยู่ที่วัดป่าน้อย เมื่อคนเห็นว่าวัดป่าน้อยเป็นใหญ่ขึ้นมาแล้ว วัดหลวงจึงได้โอนอำนาจการปกครองสงฆ์ให้วัดป่าน้อย วัดหลวงจึงลดบทบาทความสำคัญลง แต่เจ้าบ้านผ่านเมืองก็ยังคงมีความเลื่อมใสเคารพนับถือวัดหลวงอยู่

ต่อมาเมื่อวัดป่าน้อยมีผู้มาศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น ก็ขยายมาสร้างเป็นวัดทุ่งศรีเมือง วัดหลวงก็ไม่ได้เป็นสำนักเรียนอีกต่อไป

ประวัติพระประทุมวรราชสุริยวงศ์(เจ้าคำผง)

รูปที่ ๑ พระประทุมวรราชสุริยวงศ์

พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ หรือเรียกอีกนามหนึ่งว่า เจ้าคำผง เป็นบุตรของเจ้าพระตา และนางบุศดี มีพี่น้องร่วมท้องเดียวกัน ๗ คน คือ (๑) พระวอ (๒) เจ้าคำผง (๓) เจ้าทิดพรหม (๔) นางอุษา (๕) นางสิมมา (๖) นางราตรี และ (๗) นางแท่ง

เจ้าคำผงได้แต่งงานกับเจ้านางตุ่ย ซึ่งเป็นบุตรของเจ้าอุปฮาดธรรมเทโว(หมาน้อย) มีบุตรด้วยกัน ๙ คน คือ (๑) ท้าวโท (๒) ท้าวทะ (๓) ท้าวแพง (๔) ท้าวกุทอง (๕) นางพิม (๖) นางคำ (๗) นางอุษา (๘) นางคำสิง และ (๙) นางจำปา

เมื่อครั้งที่เกิดเหตุความบาดหมางระหว่างเมืองเวียงจันทน์กับเจ้าพระวอเจ้าพระตา เป็นเหตุให้เจ้าพระวอและเจ้าพระตาต้องอพยพครอบครัวหนีจากหนองบัวลำภูมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านดู่บ้านแก แขวงนครจำปาสัก ระหว่างนั้นเจ้าคำผงได้อพยพติดตามด้วยตลอด ร่วมทำศึกเวียงจันทน์กับเจ้าพระวอ จนเจ้าพระวอถึงแก่อสัญกรรมใน

การสงครามครั้งนั้น เมื่อเหลือกำลังที่จะทัดทานข้าศึกได้ เจ้าคำผงจึงได้เขียนสาส์นขอความช่วยเหลือจากพระเจ้ากรุงธนบุรีและขอเป็นข้าขอบขันธสีมา กองทัพสยามเข้าช่วยเหลือทำศึกตีเวียงจันทน์ จำปาสัก จนได้ชัยชนะและตกเป็นประเทศราชขึ้นกับกรุงธนบุรีตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

หลังเสร็จศึกเวียงจันทน์ เจ้าคำผงได้ทำหน้าที่เป็นนายกองคุมพลที่บ้านดู่บ้านแกสืบต่อจากบิดา ภายหลังได้เสกสมรสกับเจ้านางตุ่ย บุตรเจ้าอุปฮาดธรรมเทโว(หมาน้อย) เจ้านครจำปาสักจึงแต่งตั้งเป็นพระปทุมสุรราช และในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าฯพระราชทานบรรดาศักดิ์แด่พระปทุมสุรราชเป็นพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ ครองเมืองอุบลราชธานีในปี พ.ศ.๒๓๓๕ เป็นต้นมา

๏ ด้วย พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ผ่านพิภพกรุงเทพพระมหานคร
ศรีอยุทธยา มีพระราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตั้งให้พระประทุม
เปนพระประทุมวรราชสุริยวงษ ครองเมืองอุบลราชธานีศรีวนาไลประเทษราช
เสกให้ณวัน ๒ ๑๓ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๕๔ ปีชวดจัตวาศก ห ๑

รูปที่ ๒ จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๑ เรื่องแต่งตั้งเจ้าเมืองอุบลราชธานี

ที่มา : หอสมุดวชิรญาณ จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๑ จ.ศ. ๑๑๕๔(พ.ศ.๒๓๓๕) เลขที่ ๒ เรื่อง เศกเจ้าประเทศราชออกไปครองเมืองต่างๆ มีเมืองหลวงพระบาง เป็นต้น (จ.ศ.๑๑๕๔-๑๑๗๒)

พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ เป็นบุคคลผู้เปรี่ยมด้วยคุณธรรม เมตตาธรรม กรุณาธรรม ต่อประชาชนชาวอุบลราชธานีอย่างล้นเหลือ ในฐานะข้าราชการ ท่านเป็นข้าราชบริพารผู้กอรปด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นแม่ทัพคนสำคัญในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและเป็นผู้ประสานสัมพันธ์ไมตรีระหว่างหัวเมืองอีสานกับกรุงเทพฯ

กรณียกิจที่สำคัญ

เมื่อครั้งที่พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองอุบลราชธานี ได้ปฏิบัติภารกิจต่างๆ เป็นที่ประจักษ์พอสรุปได้เป็นด้านต่างๆ ดังนี้

๑. **การก่อตั้งเมืองอุบลราชธานี** นอกจากการสร้างเมืองแล้ว พระประทุมฯ ได้สร้างวัดวาอารามต่างๆ หลังจากสร้างเมืองบริเวณดงอู่ผึ้งริมฝั่งแม่น้ำมูล แล้วโปรดให้สร้างวัดหลวงหลังจากเสร็จศึกปราบกบฏเขมร และเป็นที่สถิตของท่านหอแก้วหลักคำ ต่อมามีการสร้างวัดอื่นๆ อีก คือ วัดเหนือ วัดกลาง วัดใต้ วัดป่าใหญ่ วัดหนองยาง สำหรับวัดหนองยางเป็นวัดกรรมฐานเพราะอยู่นอกตัวเมืองออกไป

๒. **การปกครองและการศาสนา** แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนแต่ก็เชื่อได้ว่า พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ ปกครองไพร่ฟ้าประชาชนด้วยความเป็นธรรม สงบเรียบร้อยสมตามพระประสงค์ของเจ้าพระตาผู้เป็นบิดา เห็นได้จากการทำนุบำรุงการศาสนาและการศึกษาในเขตเมืองอุบลราชธานี

๓. **ด้านการศึกสงคราม** พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ ได้เข้าช่วยทำศึกสงครามระหว่างไทย กับประเทศราชหลายต่อหลายครั้ง ถือว่าเป็นเมืองข้าหลวงผู้จงรักภักดีต่อกรุงเทพฯ สงครามที่พระประทุมฯ มีส่วนในการปราบปรามข้าศึก ดังเช่น

๓.๑ **สงครามปราบเขมร** ในปี พ.ศ.๒๓๒๓ สาเหตุเนื่องจากในเขมรมีผู้ก่อการกบฏ พระเจ้ากรุงธนบุรี จึงได้โปรดเกล้าฯให้พระยามหากษัตริย์ศึก และพระอนุชา เป็นแม่ทัพ พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (ขณะนั้นเป็นพระประทุมสุรราช) ท้าวทิดพรหม ท้าวก่ำ ท้าวหน้า ท้าวคำสิงห์(บุตรท้าวหนึ่ง) ถูกเกณฑ์ทัพไปในคราวนี้ด้วย แต่ปราบเขมรไม่ทันสำเร็จ ทางธนบุรีเกิดจลาจล เจ้าพระยา

มหากษัตริย์ศึกจำต้องยกทัพกลับ ครั้นเมื่อจัดการบ้านเมืองเรียบร้อยแล้ว ได้ปราบดาภิเษกขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ทรงพระนามว่า **"พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก"** ส่วนพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ ท้าวทิดพรหม ท้าวก่ำ ได้ขอพระราชทานย้ายครอบครัวจากบ้านดู่ บ้านแก แขวงนครจำปาสักมาตั้งมั่นที่ห้วยจาระแม ส่วนท้าวหน้าและท้าวสิงห์ ขอไปตั้งบ้านและครอบครัวอยู่ที่บ้านสิงห์ท่า ด้วยครอบครัวในราชการสงครามครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงทรงอนุญาตให้ย้ายครอบครัวมาในปี พ.ศ.๒๓๒๕

๓.๒ สงครามปราบกบฏอ้ายเชียงแก้ว เนื่องจากอ้ายเชียงแก้วได้แสดงตนเป็นผู้วิเศษ มีผู้คนนับถือมากมาย ได้ยกกำลังมาล้อมเมืองจำปาสัก เจ้านครจำปาสักกำลังประชวรด้วยทรงชราภาพมากและถึงแก่พิราลัย เจ้าหนองเมืองพร้อมด้วยญาติวงศ์หนีจากจำปาสักไปอยู่กับข่าพะนัง ความทราบถึงกรุงเทพฯ โปรดเกล้าฯให้พระยานครราชสีมา (ทองอิน) ยกทัพไปปราบอ้ายเชียงแก้ว และจัดการปกครองนครจำปาสักให้เรียบร้อย แต่ยังไม่ทันที่ทัพหลวงจะยกไปถึง พระประทุมสุรราช (ขณะนั้นยังอยู่ที่ห้วยแจระแม) พร้อมด้วยท้าวก่ำ ยกกำลังไปตีอ้ายเชียงแก้วที่แก่งตะนะ กองทัพอ้ายเชียงแก้วแตกพ่าย อ้ายเชียงแก้วเสียชีวิต พอดีกองทัพพระยานครราชสีมาไปถึง จึงยกทัพไปที่จำปาสักปราบปรามพรรคพวกอ้ายเชียงแก้วจนราบคาบ

ด้วยความชอบในการศึกครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงโปรดเกล้าฯ ยกฐานะบ้านห้วยแจระแมขึ้นเป็นเมืองอุบลราชธานี พระราชทานบรรดาศักดิ์ (เจ้าคำผง) แต่งตั้งเป็นพระประทุมวรราชสุริยวงศ์

พระประทุมวรราชสุริยวงศ์(เจ้าคำผง) ถึงแก่อนิจกรรมใน พ.ศ.๒๓๓๘ ครองเมืองอุบลราชธานีได้ ๓ ปี นับตั้งแต่สร้างเมืองอุบลราชธานี เป็นเจ้าเมืองคนแรกแห่งเมืองอุบลราชธานี

พระบูรพาจารย์

วัดหลวงเมื่อสร้างเสร็จแล้ว ไม่ปรากฏหลักฐานใดที่ระบุแน่ชัดว่าพระเถระรูปใดเป็นเจ้าอาวาสองค์แรก แต่ก็มีหลักฐานเพียงว่าเมื่อพระปทุมวรราชสุริยวงศ์สร้างวัดแล้ว จึงจัดการอุปสมบทหลานชายของท่านคนหนึ่งชื่อแก้ว ให้เป็นภิกษุภาวะ อยู่จำพรรษาที่วัดหลวง พระภิกษุแก้วเป็นผู้มีวิริยะอุตสาหศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จนชำนิชำนาญแตกฉานในพระไตรปิฎก จึงได้รับฮดสรงยกย่อง ให้เป็นพระมหาราชครูเจ้าท่านหอเป็นเจ้าคณะใหญ่ประมุขสงฆ์เมืองอุบลราชธานี บริหารการพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นอันมาก เมื่อท่านมรณภาพแล้วชาวเมืองอุบลราชธานี ได้ก่อเจดีย์บรรจุอัฏฐิของท่านไว้ที่วัดหลวง แต่เจดีย์นั้นได้ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา จนไม่มีหลักฐานบ่งชี้ว่าเป็นองค์เจดีย์

เมื่อพระมหาราชครูเจ้าท่านหอแก้วมรณภาพแล้ว ญาท่านเทนก็ได้รับการฮดสรง ยกย่องสถาปนาเป็นพระมหาราชครูเจ้าท่านหอ เป็นพระประมุขสงฆ์เมืองอุบลราชธานี รูปที่ ๒ ท่านได้บริหารพระศาสนาและคณะสงฆ์เมืองอุบลราชธานี ให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าเป็นลำดับ ครั้นต่อมาทางราชการได้จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ ท่านจึงพ้นจากภาวะเป็นประมุขสงฆ์เมืองอุบลราชธานี กิจการคณะสงฆ์เมืองอุบลราชธานีก็เริ่มการปกครองตามระเบียบใหม่มาแต่บัดนั้น เมื่อท่านมรณภาพแล้วจึงมิได้มีการยกย่องฮดสรงแต่งตั้งผู้ใดเป็นตำแหน่งพระมหาราชครูเจ้าท่านหอตามแบบทำเนียบสมณศักดิ์เวียงจันทร์อีกจนตราบทุกวันนี้

จึงนับได้ว่าเป็นการสิ้นสุดวิธีการปกครองคณะสงฆ์ตามแบบเวียงจันทน์ ซึ่งพระปทุมวรราชสุริยวงศ์ ได้นำมาใช้ตั้งแต่สร้างเมืองอุบลราชธานี

เจ้าอาวาสวัดหลวง

พระบูรพาจารย์ผู้เป็นเจ้าอาวาสวัดหลวง นับจากเริ่มก่อตั้งจวบจนถึงเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน(พ.ศ.๒๕๕๐) นับได้ทั้งสิ้น ๑๑ รูป ได้แก่

รูปที่ ๑ พระมหาราชครูเจ้าท่านหอแก้ว
รูปที่ ๒ พระมหาราชครูเจ้าท่านหอเทน
รูปที่ ๓ ญาครูกอง
รูปที่ ๔ ญาท่านหมุน
รูปที่ ๕ ญาท่านกิง
รูปที่ ๖ ญาชาหมา
รูปที่ ๗ ญาครูสด
รูปที่ ๘ ญาท่านธีร์
รูปที่ ๙ พระครูปริยัตยานุวัตร พ.ศ.๒๔๙๐-๒๕๔๑

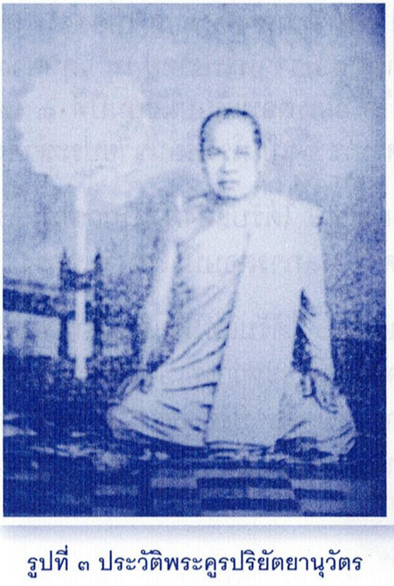

รูปที่ ๓ ประวัติพระครูปริยัตยานุวัตร

ประวัติโดยสังเขป พระครูปริยัตยานุวัตร นามเดิม เส็ง ดวงมาลา ฉายาอุตตโม เกิดวันที่ ๑ ฯ ๒ ค่ำ ปีมะเมีย ตรงกับวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๑ อายุ ๕๐ ปี พรรษา ๓๐ บิดาชื่อ เลื่อน ดวงมาลา มารดาชื่อ ขำ ดวงมาลา ชาติภูมิเดิมอยู่บ้านเลขที่ ๕๗ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลบ้านกง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น บรรพชาเมื่อ วันที่ ๑ ฯ ๖ ค่ำ ปีชวดตรงกับวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๙ ณ วัดสามัคคี ตำบลค้อ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น พระสมุห์กัณหา เป็นอุปัชฌาย์ อุปสมบทเมื่อ ๑ ฯ ๔ค่ำ ปีขาล ตรงกับวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ณ พัทธสีมาวัดโพธิ์ทอง ตำบลจรเข้ อำเภอพระลับ จังหวัดขอนแก่น พระครูบุญมาวัดโพธิ์ทอง เป็นอุปัชฌาย์

เมื่ออุปสมบทแล้วได้ศึกษาเล่าเรียนในสำนักพระอุปัชฌาย์พอสมควร ยังไม่เป็นที่จุใจ จึงได้จาริกไปเรียนคันถธุระและวิปัสนาธุระในสำนักต่างๆ จนสอบได้ น.ธ.ตรี น.ธ.โท และ น.ธ.เอก ตามลำดับ สำหรับ น.ธ.เอก สอบได้เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๖ ที่วัดโสมนัสประดิษฐ์ ตำบลคำขวาง อำเภอวาปีประทุม จังหวัดมหาสารคาม เมื่อสอบ น.ธ.เอกได้แล้ว จึงได้จากจังหวัดมหาสารคามมาจำพรรษาอยู่ ณ วัดหลวง เมืองอุบลราชธานี เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๗ ได้สมัครสอบเทียบมัธยมปีที่ ๓ และสอบผ่านจากโรงเรียนเบญจะมะมหาราช ซึ่งเป็นโรงเรียนชายประจำจังหวัดอุบลราชธานี

เมื่อปี พ.ศ.๒๔๘๘ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการตรวจสอบ น.ธ.ตรี และเป็นกรรมการควบคุม การสอบบาลีสนามหลวง

เมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดหลวง องค์ที่ ๙ แทนองค์ที่ ๘ ซึ่งลาสิกขา ระหว่างที่เป็นเจ้าอาวาส ได้เอาใจใส่งานทำนุบำรุงวัดวาศาสนา การศึกษาปริยัติธรรมตามความสามารถ จนได้รับแต่งตั้งจากเจ้าคณะจังหวัดอุบลฯ ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในเมืองอุบลฯ

พ.ศ.๒๔๙๕ ได้รับแต่งตั้งเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ประจำสำนักเรียนวัดมณีวนาราม เป็นผู้อุปการะโรงเรียนบาลีวิจิตรสังฆานุกุล จนกระทั่งทุกวันนี้(พ.ศ.๒๕๑๑) เป็นกรรมการนำประโยค นักธรรมสนามหลวง ไปเปิดสอบที่อำเภอต่างๆ ประจำทุกปี เป็นผู้เอาใจใส่ทำนุบำรุงการศึกษาของพระภิกษุสามเณรทั้งคดีโลกและคดีธรรมภายในวัดหลวงและวัดที่อยู่ในอำนาจการปกครอง ทำให้พระภิกษุและสามเณรมีความรู้สามารถสอบผ่าน นักธรรมตรี โท และ เอก และเปรียญธรรมเป็นประจำทุกปี รวมทั้งได้อุปการะพระภิกษุสามเณรที่ผลการเรียนดี ได้เล่าเรียนในชั้นที่สูงยิ่งขึ้นไป เช่น ได้ส่งเสริมพระมหามา ปสุโต ไปศึกษาต่อจนสามารถสอบได้เปรียญ ๙ ประโยค พร้อมสนับสนุนให้พระมหามาไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ณ มหาวิทยาลัยนาลันทา ประเทศอินเดีย โดยท่านรับเป็นผู้อุปการะ นอกจากนี้ยังได้เอาใจใส่สั่งสอนญาติโยมทายกทายิกา ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในสัมมาปฏิปทาด้วยดีตลอดมา จึงเป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

พ.ศ.๒๔๙๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูใบฎีกาฐานานุกรม ของพระญาณมธี เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานีและเป็นสาธารณูปการจังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ.๒๕๐๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูสังฆรักษ์ฐานานุกรมของพระรัตนมงคลเมธี เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๑ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรพัดยศเป็นพระครูปริยัตยานุวัตร การก่อสร้างถาวรวัตถุในวัดหลวง ได้สร้างศาลาการเปรียญ ๑ หลัง กุฎิ ๒ ชั้น ๑ หลัง ซุ้มประตูโขง ๑ ประตู

รูปที่ ๑๐ พระครูปลัดสาธุวัฒน์(พระกิตติญาณโสภณ)

พ.ศ.๒๕๔๒ ถึง พ.ศ.๒๕๔๓

รูปที่ ๔ พระครูวิลาสกิจจาทร (สอน)

รูปที่ ๑๑ พระครูวิลาสกิจจาทร(สอน)๒๗ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๓ ถึง ปัจจุบัน

ประวัติพระครูวิลาสกิจจาทรพอสังเขป

พระครูวิลาสกิจจาทร ฉายา โอภาโส อายุ ๕๗ พรรษา ๓๗ วิทยฐานะ นธ.เอก วัดหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

สถานะเดิม ชื่อ บัวสอน นามสกุล มะลิ เกิด วันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ.๒๔๙๓ บิดา ชื่อ นายลี มะลิ มารดา ชื่อ นางดี มะลิ บ้านเลขที่ ๗๕ หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองฮะ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

บรรพชา วัน ๑ ฯ ๗ ค่ำ ปีกุน วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๑๔ วัดเสม็จ ตำบลหนองฮะ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ พระอุปัชฌาย์ พระครูนันทศีลคุณ วัดสหมิตรบำรุง ตำบลหนองฮะ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

อุปสมบท วัน ๑ฯ ๗ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๑๔ วัดเสม็จ ตำบลหนองฮะ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

พระอุปัชฌาย์ พระครูนันทศีลคุณ วัดสหมิตรบำรุง

ตำบลหนองฮะ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

พระกรรมวาจารย์ พระอธิการนา สุภทโท วัดบ้านค้อ ตำบลหนองฮะ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

พระอนุสาวนาจารย์ พระบุญเสาร์ ถิรธมโม วัดสหมิตรบำรุง ตำบลหนองฮะ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

วิทยฐานะ

พ.ศ. ๒๕๐๔ สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนเสม็จการุณวิทยา ตำบลหนองฮะ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

พ.ศ. ๒๕๑๖ สอบไล่ได้นักธรรมเอก

พ.ศ. ๒๕๑๘ สำเร็จการศึกษาโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ ระดับ ๓-๔ ที่วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๒๓ สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย(ม.ศ.๕) จากโรงเรียนบาลีสาธิต วัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๓๐ สำเร็จการศึกษาอนุปริญญา จากวิทยาลัยครูจังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๓๔ สอบได้ครูมัธยมพิเศษ(พ.ม.) กรมการฝึกครู

พ.ศ. ๒๕๔๓ สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๔๖ สำเร็จการศึกษามหาบัณฑิต(ศษม) สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

งานปกครอง

งานในหน้าที่ระดับวัด พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทองนพคุณ ตำบลในเมือง เขต 2 อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ.๒๕๓๒ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราธานี จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ.๒๕๓๔-๒๕๕๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นเลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหลวง และดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ตำบลในเมืองเขต ๑ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

สมณศักดิ์

วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูฐานานุกรม ที่พระครูวินัยธรบัวสอน ในพระธรรมเสนานี รองเจ้าคณะภาค ๑๐ วัดมณีวนาราม อำเภอเมืองอุบลราชธานี

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร "พระครูวิลาสกิจจาทร"

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๖ ได้รับเลื่อนชั้นพระสังฆาธิการเป็นพระครูเจ้าคณะตำบลชั้นตรี เป็นชั้นโท

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดหลวง และเจ้าคณะตำบลในเมือง

รูปที่ ๕ พระครูวิลาสกิจจาทร สนทนาธรรมกับ พระธรรมโกษาจารย์(ท่านพุทธทาสภิกขุ) ณ วัดสวนโมกข์ ปี พ.ศ.๒๕๒๗

รูปที่ ๖ ครูบาอาจารย์ ของพระครูวิลาสกิจจาทร จากซ้าย ๑.หลวงปู่คำพัน โฆสปัญโญ วัดธาตุมหาชัย จังหวัดนครพนม ๒.พระมงคลญาณเถร(หลวงปู่มา ญาณวโร) จังหวัดร้อยเอ็ด ๓.พระครูอาทรพัฒนคุณ(หลวงปู่สวน ฉันทโร) จังหวัดอุบลราชธานี ๔.พระเทพสังวรญาณ(หลวงปู่พวง สุขินทริโย) จังหวัดยโสธร(ถ่ายเมื่อ ปี พ.ศ.๒๕๓๙)

รูปที่ ๗ พระครูวิลาสกิจจาทร นมัสการถวายสักการะ หลวงปู่เครื่อง สุภทฺโท เนื่องในโอกาสเยี่ยมวัดหลวง ในปี พ.ศ.๒๕๔๗

รูปที่ ๘ พระมหา ดร.วิเชียร เจ้าอาวาสวัดไทย ที่เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย ลูกศิษย์พระครูวิลาสกิจจาทร อันเชิญพระบรมสารีริกธาตุ เพื่อนำมาสักการบูชา ณ วัดหลวง

รูปที่ ๙ พระครูวิลาสฯ ถ่ายรูปร่วมกับ จากซ้าย ๑.พระพิมฐาวโร วัดทุ่งศรีวิไล บ้านชีทวน จังหวัดอุบลราชธานี ๒.หลวงพ่อสุข วัดพรมวิหาร จังหวัดพิจิตร

ช่วงระยะเวลาลำดับของเจ้าอาวาสแต่ละองค์ไม่มีหลักฐานระบุเป็นที่แน่ชัดว่าแต่ละรูปดำรงตำแหน่งช่วงปีไหนถึงไหนดำรงตำแหน่งนานเท่าใด ไม่มีหลักฐานบันทึกไว้ ตั้งแต่รูปที่ ๑ ถึง รูปที่ ๘

การก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน

ในปี พ.ศ.๒๔๔๕ วัดหลวงได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารสถานต่างๆ ครั้งใหญ่เนื่องจากตัวอาคารสถานและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ใช้ไม้เป็นโครงสร้างและส่วนประกอบหลัก เช่น พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอไตร หอกลอง หอโปง และหอระฆัง เป็นต้น ซึ่งสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้ได้ผุพังไปตามกาลเวลา หากปล่อยไว้คงทรุดหนักยิ่งกว่านี้ หลักฐานบันทึกเรื่องราวการปฏิสังขรณ์ดังปรากฏในแผ่นตาลปัตรไม้ ซึ่งปัจจุบันยังเก็บรักษาไว้อยู่ที่วัดหลวง

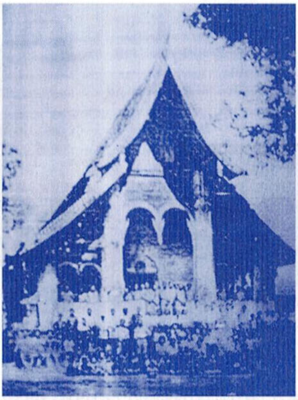

รูปที่ ๑๐ พระวิหารหลังเก่าสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๔ รื้อเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒

ในปี พ.ศ.๒๔๙๒ พระวิหารได้ชำรุดทรุดโทรมอย่างมากทางวัดจึงเห็นพ้องกัน ให้รื้อพระวิหารหลังเก่า เป็นครั้งที่ ๒ แล้วนำไปก่อสร้างเป็นหอแจกหลังปัจจุบัน(พ.ศ.๒๕๕๐) เพื่อใช้งานแทนหลังเก่า ซึ่งก่อนรื้อถอนได้ถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก ซึ่งเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่แสดงให้เห็นลักษณะรูปทรงทางสถาปัตย์ลักษณะแบบล้านช้าง ที่เกิดจากฝีมือเชิงช่างสกุลช่างอุบลฯและลาวเวียงจันทร์ เหมือนกับวิหารต่างๆทางภาคเหนือของไทย และลาวเวียงจันทร์หรือหลวงพระบาง อย่างเช่น พระวิหารวัดเชียงทองที่หลวงพระบาง

(ก)

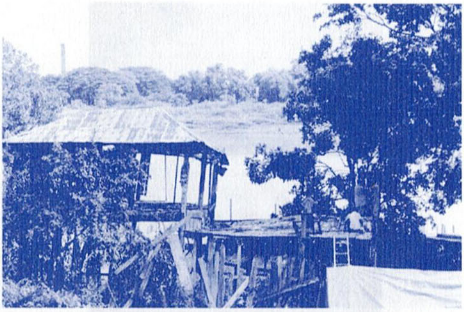

(ข)

รูปที่ ๑๑ (รูป ก และ รูป ข) สภาพกุฏิไม้หลังเก่าที่ทรุดโทรมและได้รื้อถอนเพื่อสร้างใหม่

(ก) ก่อสร้างยังไม่แล้วเสร็จ

(ข) แล้วเสร็จสมบูรณ์

รูปที่ ๑๒ (รูป ก และ รูป ข) กุฏิอนุสรณ์พระประทุมวรราชสุริยวงศ์(เจ้าคำผง)

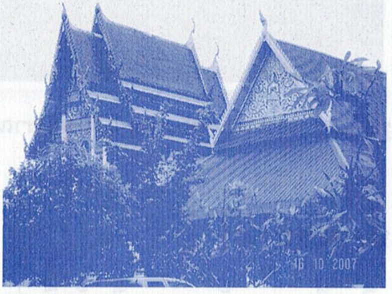

(ก)

(ข)

รูปที่ ๑๓ (รูป ก และ รูป ข) หอแจกและอุโบสถ

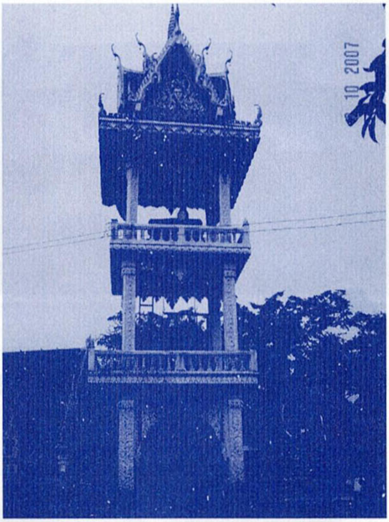

รูปที่ ๑๔ หอระฆัง-กลองเพล-โปงไม้โบราณ

โบราณวัตถุและโบราณสถาน

โบราณวัตถุ สืบเนื่องจากวัดหลวงเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดของจังหวัดอุบลราชธานี จึงมากไปด้วยโบราณวัตถุและโบราณสถานทั้งที่ยังคงเหลืออยู่ที่วัดหลวง และได้ถูกย้ายไปประจำที่วัดและสถานโบราณอื่นๆ ตามที่พอจะบันทึกไว้เป็นหลักฐานปรากฏ ดังนี้

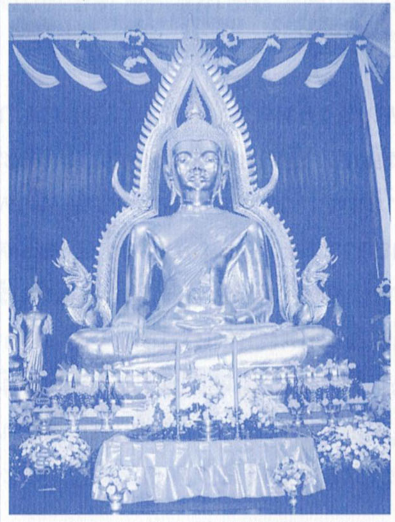

รูปที่ ๑๕ พระเจ้าใหญ่องค์หลวง

พระเจ้าใหญ่องค์หลวง สร้างขึ้นในช่วงระหว่างปี พ.ศ.๒๓๒๑ - พ.ศ. ๒๓๒๔ เนื่องจาก ในปี ๒๓๑๙ เริ่มสร้างเมืองอุบลฯที่ดงอู่ผึ้ง ซึ่งปกติแล้วการสร้างบ้านแปลงเมือง เริ่มขึ้นก่อนการสร้างวัด ส่วนวัดหลวงสันนิษฐานว่าสร้างในปี พ.ศ.๒๓๒๒ ตามบันทึกการสำรวจของสำนักพระพุทธศาสนาที่ทำการบันทึกต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ.๒๓๒๓ เจ้าคำผง ยกทัพไปปราบกบฏที่เขมร และกลับมาเมืองอุบลฯในปี ๒๓๒๔ ซึ่งสันนิษฐานว่า หลังจากชนะศึกสงคราม เจ้าคำผงได้เริ่มบูรณะพัฒนาวัดหลวง และได้สร้างพระประธานประจำพระวิหาร โดยให้นามว่า พระเจ้าใหญ่องค์หลวง ตามประเพณีโบราณ เมื่อสำเร็จการศึกเจ้าเมืองต้องสร้างวัดบำรุงศาสนาสถานกำหนดให้วัดหลวงเป็นวัดเจ้าเมืองอุบลฯ หลังจากที่พระวิหารทรุดโทรม จึงได้รื้อถอนมาสร้าง

เป็นอาคารไม้หลังปัจจุบันจึงอัญเชิญพระเจ้าใหญ่องค์หลวงมาประดิษฐาน อยู่ ณ หอแจก เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้สักการะกราบไหว้บูชาสืบมาจวบจนปัจจุบัน

พระเจ้าใหญ่องค์หลวง พุทธลักษณะปางเรือนแก้ว พระอิริยาบถประทับนั่งขัดสมาธิราบในซุ้มเรือนแก้ว พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาวางคว่ำบนพระชานุ นิ้วพระหัตถ์ชี้พระธรณี พุทธตำนาน อธิบายความไว้ว่า ในสัปดาห์ที่ ๔ หลังตรัสรู้ พระพุทธองค์เสด็จจากรัตนจงกรมเจดีย์ไปประทับในเรือนแก้ว(รัตนคฤห) ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งเทพยาดาเนรมิตถวาย เพื่อทรงพิจารณาพุทธธรรม ในกำหนด ๗ วัน จนบังเกิดเป็นประภาวลี(รัศมีที่แผ่ออกจากกายสำหรับบุคคลมีบุญญาธิการ หรือพระพุทธรูป) สถานที่ดังกล่าวจึงมีชื่อ "รัตนฆรเจดีย์" พระพุทธรูปปางนี้เป็นพระพุทธรูปประจำเดือน ๗

รูปที่ ๑๖ พระแก้วไพฑูรย์

พระแก้วไพฑูรย์ พุทธลักษณะปางสมาธิ พระอิริยาบถประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ทั้งสองวางหงายซ้อนทับกันบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาวางบนพระหัตถ์ซ้าย เป็นพระแก้วที่สร้างจากหินใสธรรมชาติที่มีอายุหลายร้อยปีมาแล้ว ช่างแกะหินใสองค์นี้ไม่มีหลักฐานใดบ่งชี้ แต่จากหลักฐานและคำบอกเล่าทราบว่าพระพุทธรูปองค์นี้อยู่ในการปกครองของเจ้านายเมืองอุบลฯมานานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษของพระประทุมวรราชสุริยวงศ์(เจ้าคำผง) ถวายให้เป็นสมบัติของวัดหลวงคู่กับพระแก้วบุษราคัม เมื่อเจ้านายทางกรุงเทพมหานครมาปกครองเมืองอุบลฯในสมัยรัชกาลที่ ๔ เจ้านายพื้นเมืองอุบลฯ เกรงว่าเจ้านายทางกรุงเทพฯ จะบังคับเอาพระแก้วทั้งสององค์ไปเป็นสมบัติส่วนตัวจึงได้นำเอาพระแก้วทั้งสององค์แยกออกจากกันไปซ่อนไว้โดยมิดชิดไม่ยอมแพร่งพรายให้คนทั่วไปได้รู้

ต่อมาเมื่อสร้างวัดศรีอุบลรัตนาราม(วัดศรีทอง) โดยเจ้าอุปฮาดโทบิดาของพระอุบลเดชประชารักษ์(เสือ ณ อุบล) จึงได้ไปอัญเชิญพระแก้วทั้งสององค์ออกมาจากที่ซ่อน โดยนำพระแก้วบุษราคัม ไปถวายให้แด่พระเดชพระคุณพระเทวธัมมี (ม้าว) ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัดศรีทอง และเป็นสัทธิวิหาริกของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ มาจากกรุงเทพฯ คงจะมีความเกรงใจ จึงไม่กล้าที่จะขอเอาพระแก้วบุษราคัม พระแก้วไพฑูรย์ ไปจากเมืองอุบลราชธานี

ส่วนพระแก้วไพฑูรย์นั้น ทายาทของเจ้านายพื้นเมืองอุบลราชธานีเอาไปเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติล้ำค่าของบรรพบุรุษ ต่อมาภายหลังได้นำมาถวายแด่พระครูวิลาสกิจจาทร เจ้าอาวาส วัดหลวง ได้เก็บไว้เป็นสมบัติของวัดหลวง และประดิษฐานไว้ ณ วัดหลวง ตราบมาจนปัจจุบันจึงนับได้ว่า พระแก้วไพฑูรย์องค์นี้ เป็นสมบัติของวัดหลวงและเจ้าเมืองอุบลราชธานีมาตั้งแต่สมัยโบราณโดยแท้

พระแก้วไพฑูรย์ เป็นหนึ่งในแก้ว อันเป็นรัตนชาติ ประกอบด้วย เพชรดี มณีแดง เขียวใสแสงมรกต เหลืองสดใสบุษราคัม แดงแก่ก่ำ โกเมนเอก สีหมอกเมฆนิลกาฬ มุกดาหารหมอกมัว แดงสลัวเพพาย สังวาลสายไพฑูรย์

ลักษณะของเนื้อองค์พระจะสีใสขุ่น หากยกองค์พระแล้วส่องดูใต้ ฐานจะมองเห็นคล้ายสายฝนหยดลงมาจากฟ้า อันเห็นนิมิตหมายแห่ง ความอุดมสมบูรณ์ ฝนตกลงมาตามฤดูกาล นับเป็นสมบัติอันล้ำค่าที่ คู่ควรแก่การรักษาไว้เพื่อเป็นมรดกให้แก่ชาวเมืองอุบลราชธานีได้สักการ บูชาและเป็นศิริมงคลแก่ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อๆ กันไปตราบนาน เท่านาน(คุณพ่อสุวิชช คูณผล)

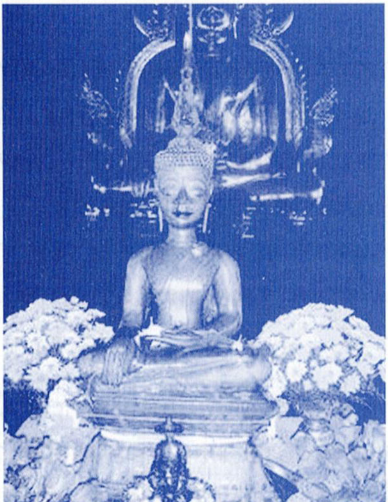

(ก)

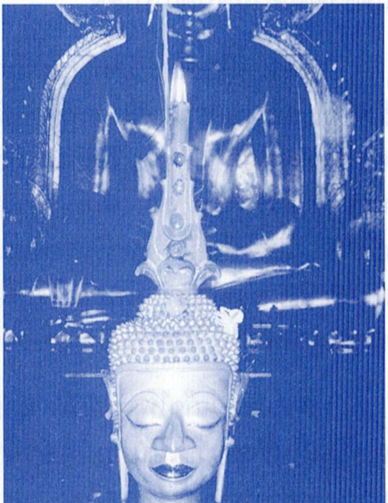

(ข)

รูปที่ ๑๗ พระเจ้าใหญ่ปากดำ(รูป ก และ รูป ข)

พระเจ้าใหญ่ปากดำ เป็นพระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย สมัยเชียงแสนลาว พระอิริยาบถประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาวางคว่ำบนพระชานุ นิ้วพระหัตถ์ชี้พระธรณี พุทธลักษณะเป็นแบบพุทธศิลปะลาว มีพระรัศมียาว ประดับด้วยพลอยสี ยอดปลายเป็นผลึกแก้วใส เปล่งประกายสะท้อนแสงสวยงามยามต้องแสง

ประวัติการสร้างพระพุทธรูปองค์นี้ไม่มีหลักฐานใดปรากฏชี้ชัดผู้ใดเป็นผู้สร้าง แต่จากคำบอกเล่าทราบว่า เป็นพระพุทธรูปที่อยู่คู่กับวัดหลวงมาตั้งแต่สร้างวัดหลวง มีข้อสันนิษฐานที่มีความเป็นไปได้ว่าพระพุทธรูปองค์นี้ได้นำมาจากเมืองเวียงจันทน์ หรือ เมืองจำปาสัก ดูลักษณะน่าจะเป็นสกุลช่างเวียงจันทร์หรือจำปาสัก ปกติแล้วจะประดิษฐานไว้ที่กุฏิเจ้าอาวาส

ลักษณะพิเศษที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน คือ การเปลี่ยนสีของเนื้อทองสำริด กลายเป็นสีแดงน้ำหมากดูคล้ายสีดำเมื่อเวลานานๆ ไป เป็นเฉพาะบริเวณริมฝีปากเท่านั้น จึงเป็นที่มาของ “หลวงพ่อปากดำ หรือพระเจ้าใหญ่ปากดำ”

สำหรับพระพุทธรูปองค์อื่นๆ ยังไม่มีหลักฐานระบุชัดเจนว่านำมาที่วัดหลวงเมื่อใด และมีบางส่วนที่ทางวัดได้นำไปมอบให้กรมศิลปากรเพื่อจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดอุบลราชธานี ดังนั้นในหนังสือเล่มนี้นำมาแสดงไว้เฉพาะรูปถ่ายบางส่วนเท่านั้น

รูปที่ ๑๘ พระพุทธรูปบุเงิน ที่ขุดได้จากธาตุวัดหลวง(หนึ่งในจำนวนหลายองค์)

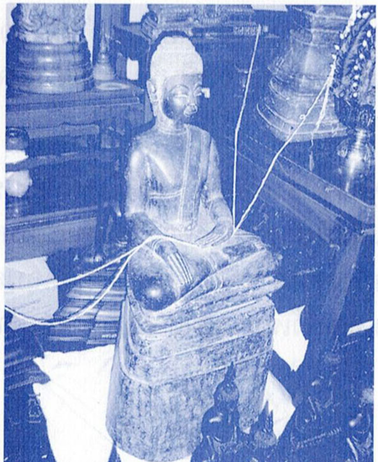

รูปที่ ๑๙ พระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย
เป็นสมบัติดั้งเดิมของวัดหลวง

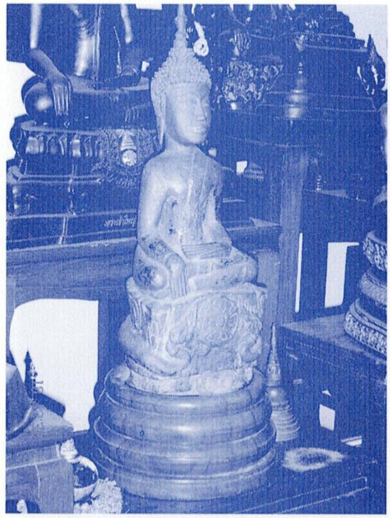

รูปที่ ๒๐ พระพุทธรูปปางมารวิชัย

รูปที่ ๒๑ พระพุทธรูปคอเอียงปางมารวิชัย

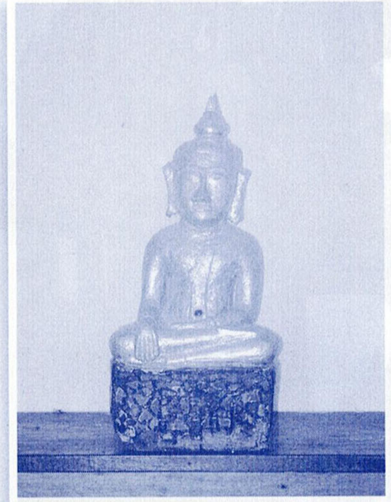

รูปที่ ๒๒ พระพุทธรูปผงเกสรดอกไม้ผสมรัก

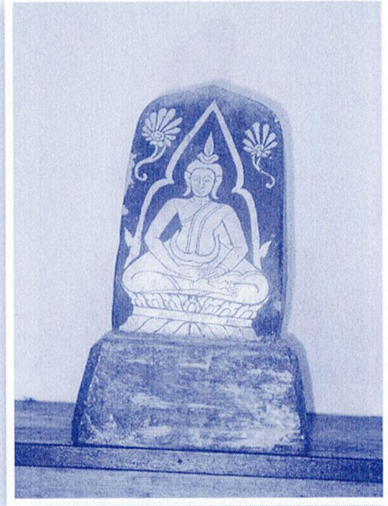

รูปที่ ๒๓ พระพุทธรูปพิมพ์บนหิน ลงรักปิดทอง ขุดพบที่เจดีย์ธาตุเก่า

รูปที่ ๒๔ พระแก้วบุษราคัมจำลองคุณประชา และคุณกรรณิการ์ พันธ์นิกุล
ร่วมเป็นเจ้าภาพถวายให้วัดหลวง

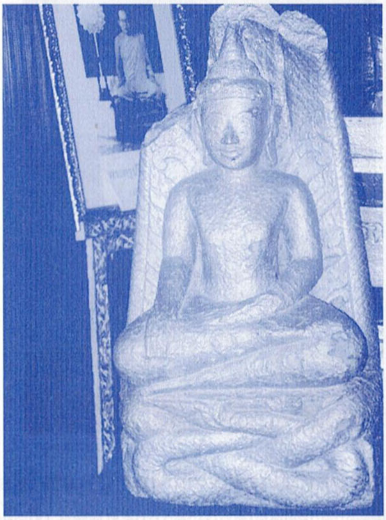

รูปที่ ๒๕ พระพุทธรูปหิน นาคปรก

รูปที่ ๒๖ พระประธานที่ประดิษฐานในอุโบสถวัดหลวง

รูปที่ ๒๗ พระพุทธรูปทองสำริดห่มจีวรลายดอกพิกุล ปางมารวิชัย เป็นพระประธานใน สิมวัดหลวง พระอาจารย์สดเชิญมาจากกรุงเทพฯ เมื่อรื้อสิมเก่าแล้ว พระครูรปริยัตยานุวัตร(เส็ง) นำมามอบให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จ.อุบลราชธานี

รูปที่ ๒๘ พระพุทธรูปปางประทานอภัย (กรข้างซ้ายขาด)

พระครูปริยัตยานุวัตร(เส็ง) มอบแด่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดอุบลราชธานี

รูปที่ ๒๙ พระพุทธรูปปางประทานอภัย

พระครูปริยัตยานุวัตร(เส็ง) มอบแด่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดอุบลราชธานี

(ก) (ข)

รูปที่ ๓๐ (ก)(ข) เจดีย์แก้ว บรรจุอัฐิธาตุ พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ ณ อุโบสถวัดหลวง

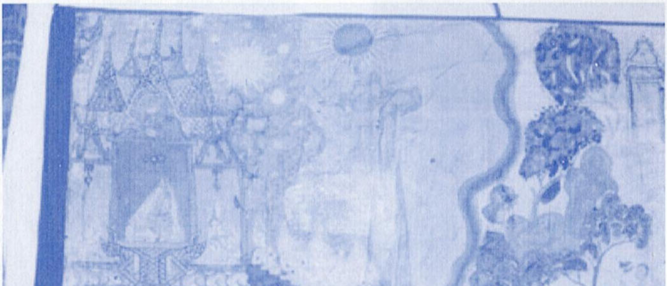

รูปที่ ๓๑ ผ้าพระเหวด คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล ขออนุญาตวัดหลวง นำมามอบให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดอุบลราชธานี

รูปที่ ๓๒ พระพุทธรูปปางประทานอภัย ทายกทายิกาคุ้มวัดหลวงร่วมอนุโมทนา
(พลเอกบุญรอด สมทัศน์ พร้อมครอบครัวสร้างถวาย)

รูปที่ ๓๓ พระสังกัจจาย วัดสุปัฏนาราม ได้อันเชิญมาประดิษฐานที่วัดหลวง

รูปที่ ๓๔ องค์จตุครามรามเทพ(มีผู้สร้างถวายวัดหลวง)

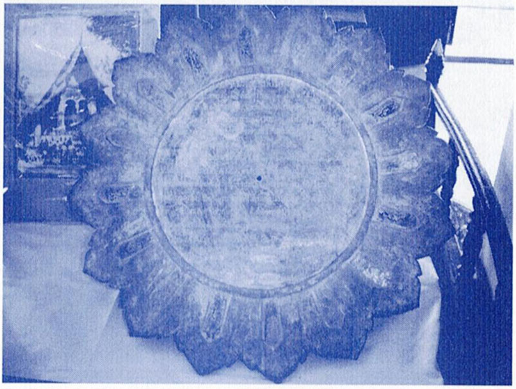

รูปที่ ๓๕ ตาลปัตรไม้ อายุ ๑๐๕ ปี จารึกประวัติการปรับปรุงวัดหลวง

รูปที่ ๓๖ บันไดแก้ววางหนังสือโบราณ คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล มอบให้วัดหลวง

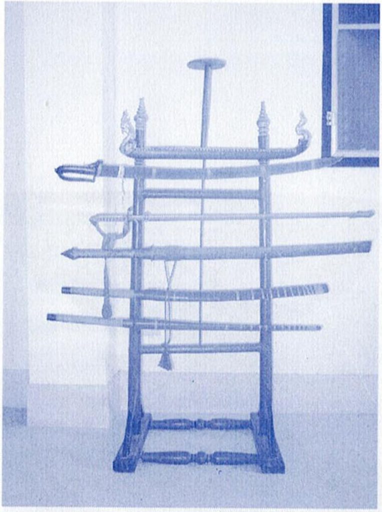

รูปที่ ๓๗ บันไดแก้ววางดาบกระบี่ คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล มอบให้วัดหลวง

รูปที่ ๓๘ ฝาบาตรมุกท่านพระมหาราชครู(ท่านหอแก้ว)

รูปที่ ๓๙ พานแว่นฟ้ามุกกระจก

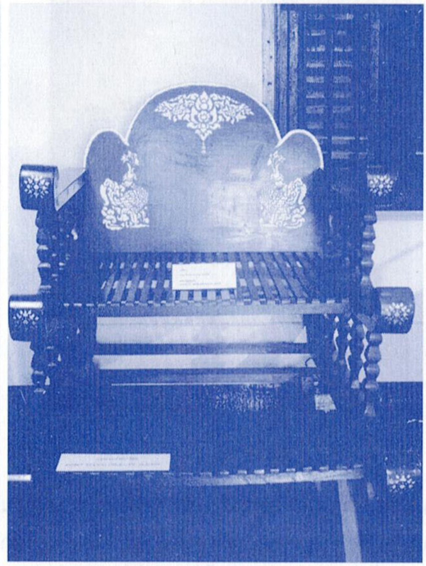

รูปที่ ๔๐ ธรรมมาสโบราณ
(มอบให้กรมศิลปากร:พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดอุบลราชธานี)

(ก)

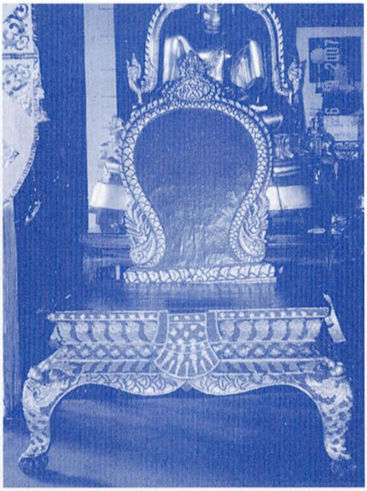

(ข)

รูปที่ ๔๑ ธรรมมาสโบราณ (ก)สำหรับใช้แสดงโอวาทปาฎิโมกข์เท่านั้น
(ข)สำหรับเทศก์ปกติ วันธรรมดาตอนเย็น สร้างโดย ญาทานกัญญา
ครั้งปฏิสังขรณ์วัดครั้งใหญ่ ปี ๒๔๕๔

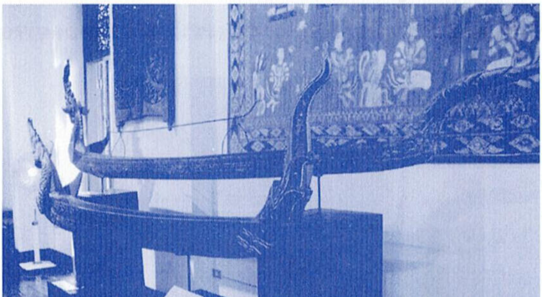

รูปที่ ๔๒ โฮงหดโบราณ
(มอบให้กรมศิลปากร:พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดอุบลราชธานี)

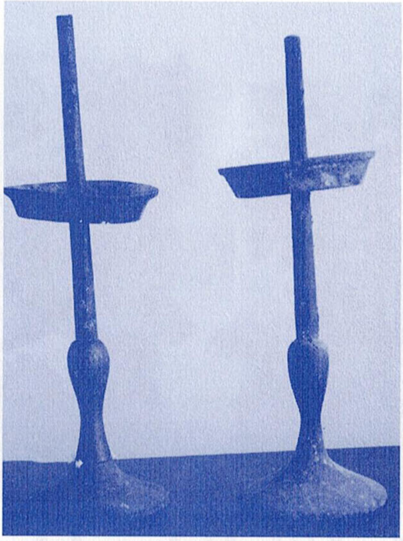

รูปที่ ๔๓ เชิงเทียนโบราณ

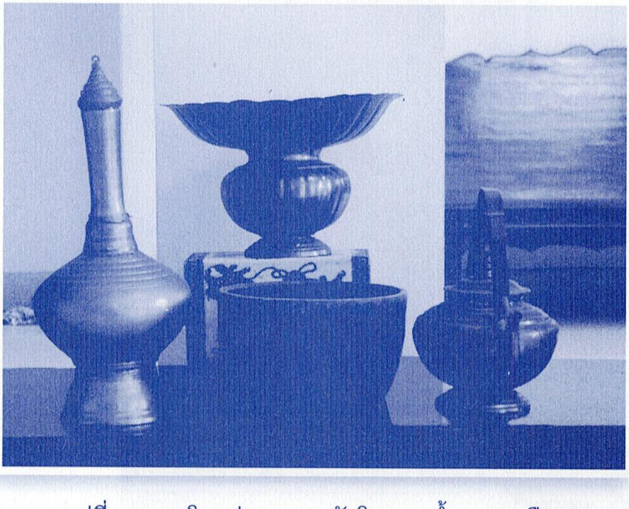

รูปที่ ๔๔ กระโถนปากแตร - คันโท - กาน้ำ ทองเหลือง

รูปที่ ๔๕ สัตว์นำโชค สิงโต กิเลนกระเบื้องโบราณ

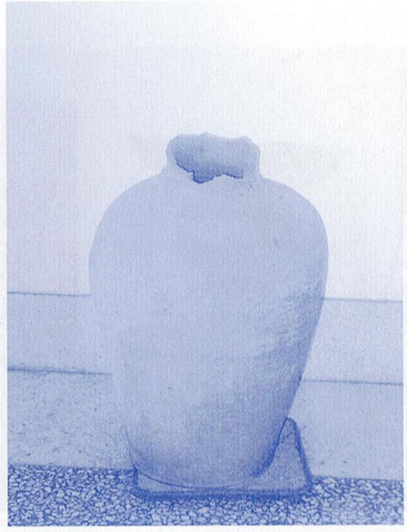

รูปที่ ๔๖ ไหโบราณ มีผู้นำมามอบให้วัดหลวง

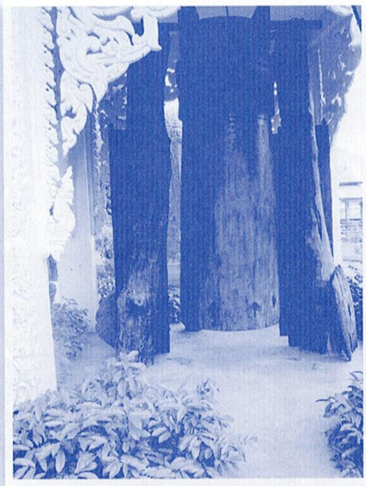

(ก)

(ข)

รูปที่ ๔๗ (ก)โปงไม้โบราณวัดหลวง (ข)โปงไม้โบราณวัดหลวงมอบให้ วัดผาสุการาม อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

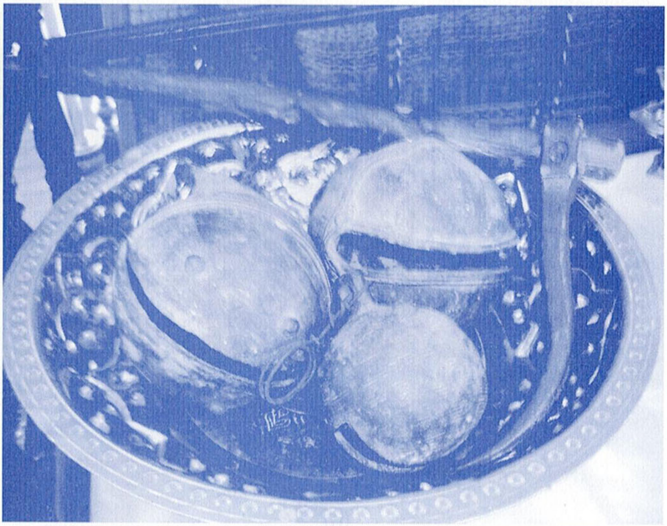

รูปที่ ๔๘ กระพรวนช้าง

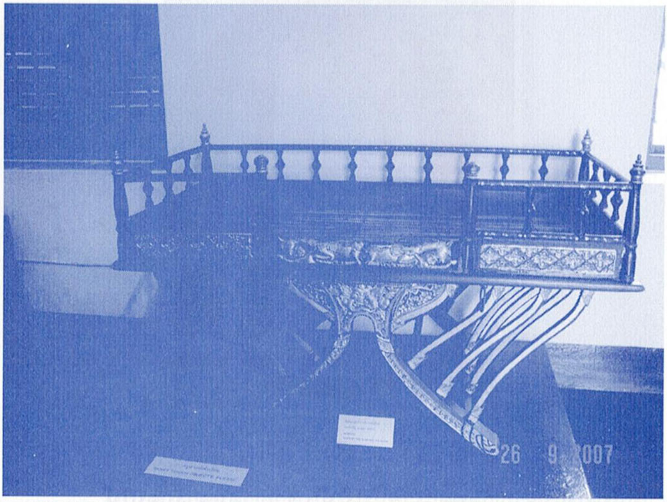

(ก)

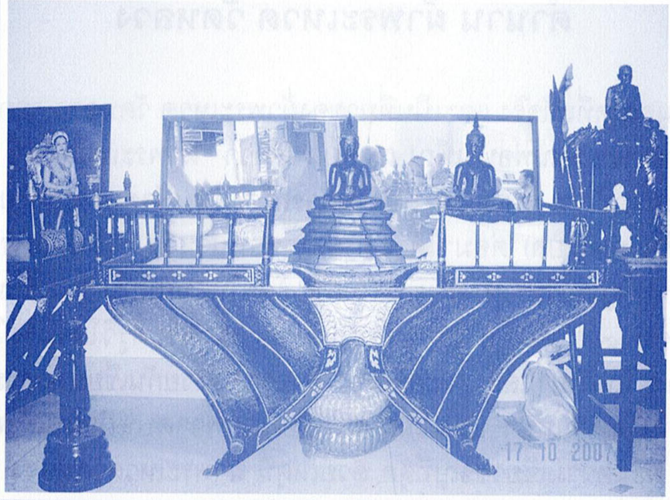

(ข)

รูปที่ ๔๙ กูบช้าง หรือแหย่ง คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล
มอบให้เป็นสมบัติของวัดหลวง จำนวน ๒ ชุด

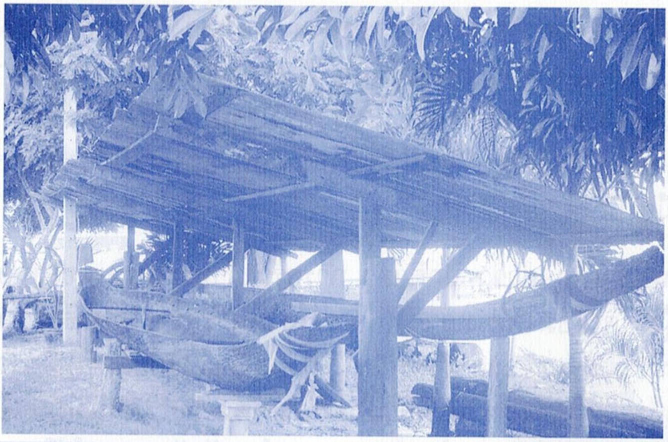

รูปที่ ๕๐ เรือไม้ขุดโบราณ ค้นพบจมอยู่ใต้น้ำท่าน้ำวัดหลวง

ตำนาน ผ้าพระเหวด วัดหลวง

มูลเหตุที่แท้จริง และเป็นที่มาของผ้าพระเหวด วัดหลวง จากคำบอกเล่าของคุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล เล่าว่า ผ้าพระเหวดผืนนี้ สร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ.๒๓๕๖ ผู้นำในการสร้างคือ เจ้าคุณพระอริยวงศาจารย์(สุ้ย บุตโรบล) ต่อมาได้รับพระราชทานนามว่า "เจ้าคุณพระอริยวงศาจารย์ญาณวิมลอุบลสังฆปาโมกข์" โดยในสมัยนั้นมี ช่างเขียนภาพฝีมือดีอยู่ ๓ ท่าน คือ ญาทานกัญญา และ พระครูวิโรจน์รัตโนบล (บุญรอด นนตโร) และ พระครูอุดร ซึ่งอาจจะช่วยกันเขียนทั้งสามท่านหรือท่านใดท่านหนึ่ง แต่ส่วนมากถ้าเป็นภาพวาดบนฝาผนัง พระครูวิโรจน์ จะมีความเชี่ยวชาญที่สุด ด้วยเหตุนี้ ผ้าพระเหวดวัดหลวง น่าจะเป็นฝีมือการวาดภาพของพระครูวิโรจน์รัตโนบล

เมื่อวาดภาพผ้าพระเหวดผืนนี้เสร็จแล้ว จึงได้ไปเขียนภาพฝาผนังอุโบสถวัดทุ่งศรีเมือง หากสังเกตดูจากลักษณะภาพวาด และการลงสีแต้มแล้วจะมีความเหมือนกันมากกับผ้าพระเหวดวัดหลวงผืนนี้ พ่อบำเพ็ญ ยังบอกว่าที่ผนังวิหารหลังเก่าวัดหลวง ยังคงมีร่องรอยวาดเขียนเป็นลายเส้นทิ้งไว้ เพื่อเตรียมการที่จะลงแต้มสีต่อไป แต่ก็ทำยังไม่แล้วเสร็จ จึงได้แต่คาดเดาเอาว่า พระครูวิโรจน์ ซึ่งเป็นช่างเขียนภาพฝาผนัง อาจจะมีงานเขียนที่อื่นที่ต้องรีบทำก่อน อาจจะเป็นงานเขียนที่วัดทุ่งศรีเมืองนี้ก็ได้

พ่อบำเพ็ญเล่าว่า ปกติแล้ว การสร้างผ้าพระเหวดเพื่อถวายวัดจะต้องมีผู้มีจิตเลื่อมใสศรัทธาเป็นเจ้าภาพในการสร้างโดยวิธีการบริจาคทรัพย์เพื่อซื้อผ้ามาถวาย ผ้าจะเป็นผ้าฝ้าย หรือผ้าด้ายดิบพื้นสีขาว พ่อบำเพ็ญบอกว่าสมัยนั้นน่าจะเป็น หลวงวัฒนวงศ์ โกศัลวัฒน์ เป็นผู้บริจาคทุนทรัพย์ในการสร้างผ้าพระเหวดในครั้งนั้น และใช้ในงานบุญพระเหวดตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา(ช่วงเวลาที่สร้างยังไม่ระบุชัดเจน ถ้าหากดู

ตามปีที่พระครูวิโรจน์ ตั้งแต่อุปสมบท เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๑ และมรณภาพ ๑ ธันวาคม ๒๔๘๕ สามารถนำไปสืบค้นหาช่วงปีที่สร้างที่แน่นอนได้)

ต่อมาชุมชนวัดหลวงมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายชุมชน ชุมชนเดิมที่เคยอยู่อาศัยได้ย้ายไปแต่งงานและลงหลักปักฐานที่บ้านอื่นเมืองอื่น จะมีแต่พ่อค้าเชื้อสายจีนอพยพย้ายถิ่นเข้ามาเพิ่มมากขึ้นชุมชนเดิมที่เป็นชาวอีสานเหลือน้อยลง เกิดการเปลี่ยนจากวิถีของเกษตรกรรมเป็นการค้าขายเสียมากกว่า จึงมีผลต่อการรักษาศิลปวัฒนธรรมบางอย่างเอาไว้ เนื่องจากประเพณีบางอย่างเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชนชาวอีสานเชื้อสายลาว ดังเช่นประเพณีบุญพระเวส หรือพระเหวดเป็นต้น หากเป็นคนไทยเชื้อสายจีนจะไม่ได้เคยได้ปฏิบัติและยากที่จะซึมซับเอาวัฒนธรรมนี้ไว้ เนื่องจากเป็นเรื่องของความเชื่อ ความศรัทธาและการเตรียมการพิธีกรรมต่างๆ มีขั้นตอนการทำที่มากมาย ใช้เวลาในการเตรียมการมาก ดังนั้นเมื่อวิถีของคนสมัยใหม่เข้ามาทดแทนที่ต้องใช้ชีวิตแบบเร่งรัดรวดเร็ว จึงเป็นเรื่องยากที่จะสืบทอดประเพณีนี้เอาไว้ ด้วยเหตุนี้ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้วัดหลวงต้องละเว้นการทำบุญพระเหวดมาตั้งแต่สมัยพระครูปริยัตยานุวัตร(เส็ง)ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส(พ.ศ.๒๔๙๐-๒๕๔๑)

จากคำบอกเล่าของพ่อบำเพ็ญว่าบุญพระเหวดวัดหลวงเลิกทำเมื่อประมาณ ปี พ.ศ.๒๕๒๐-๒๕๒๗ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ พ่อบำเพ็ญ ได้ไปพบผ้าพระเหวดผืนนี้ ถูกกองทิ้งอยู่ในกล่องลังเก็บของเก่าในกุฏิวัด พ่อบำเพ็ญนำออกมาดู พบว่าเป็นผ้าพระเหวดผืนเก่าแก่ที่เคยใช้สืบกันมายาวนาน ๑ ผืน และ ผ้าพระบถอีก ๒ ผืน คุณพ่อบำเพ็ญได้มองเห็นคุณค่าของเศษผ้าผืนเก่าเหล่านี้ จึงเอ่ยปากถามพระอาจารย์เส็ง ว่าทำไมจึงเอามาเก็บไว้ที่นี่ ท่านบอกว่าไม่ได้ใช้แล้ว ชาวบ้านไม่ได้ทำบุญพระเหวดมาหลายปีแล้ว และดูท่าแล้วคงจะไม่ได้ทำและผ้านี้ก็คงไม่ได้ใช้ประโยชน์อีกต่อไป ดังนั้น

พ่อบำเพ็ญจึงได้ขอเพื่อเอาไปมอบให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุบลราชธานี ก่อนที่จะนำไปมอบให้ พ่อบำเพ็ญได้นำไปซ่อมแซมเนื่องจากมีบางส่วนที่ฉีกขาดเสียหาย ในปี พ.ศ.๒๕๒๘ พ่อบำเพ็ญได้ย้ายไปปฏิบัติหน้าที่ ที่สำนักงานอัยการจังหวัดขอนแก่น ได้นำผ้าสามผืนนี้ไปซ่อมแซมด้วย จนแล้วเสร็จ ได้นำมามอบให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุบลราชธานี ในปี พ.ศ.๒๕๒๙ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เมื่อเวลาผ่านมา เหล่าญาติสกุลเจ้านายเก่าเมืองอุบลฯ โดยมีคุณพ่อบำเพ็ญ ได้พูดคุยปรึกษากันในกลุ่มญาติพี่น้องว่าควรที่ได้รวบรวมผ้าเก่าชนิดต่างๆ ที่ทอแบบพื้นเมืองที่มีคุณค่า ทั้งที่เป็นสมบัติของเหล่าญาติๆ และขอบริจาคจากชาวบ้าน เพื่อนำมามอบให้ทางราชการนำไปเก็บรักษาไว้โดยมี เรือตรี สุนัย ณ อุบล รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี(ยศในขณะนั้น) เป็นผู้ทำหน้าที่ประสานและรวบรวมขอบริจาคและขอซื้อผ้าเก่าจากชาวบ้านมารวบรวมไว้และมอบให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุบลราชธานีเป็นผู้เก็บรักษา นับแต่นั้นเป็นต้นมา

รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี คือ เรือตรี ดร.สุนัย ณ อุบล ต่อมาได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ และสกลนคร ตามลำดับ โดยเป็นลูกพี่ลูกน้องกับคุณพ่อบำเพ็ญ และประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ซึ่งในระหว่างที่เป็นรองผู้ว่าราชการจังหวัด ท่านได้ ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผ้าในหัวข้อวิจัย เรื่อง “ผ้ากับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวสายเมืองอุบล Textiles and The way of Life of the Tai Lao Ethnic Group of the Ubon Line”

ในช่วงเวลานั้นมีผู้เชี่ยวชาญเป็นชาวต่างประเทศได้เข้ามาสำรวจและศึกษาเกี่ยวกับงานศิลปวัฒธรรมโดยเฉพาะภาพเขียนผนังและผ้าพื้นเมือง ชื่อ Dr.Leedom Lefferts เป็น Professor of Anthropology ที่มหาวิทยาลัย Drew University Washington DC ประเทศสหรัฐอเมริกา จึงมีโอกาสได้ร่วมงานกันเพื่อศึกษาวิจัย ต่อมาเรือตรี สุนัย ณ อุบล ได้

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก จากงานวิจัยเรื่องผ้าที่ท่านได้ทุ่มเททำมาตลอดทั้งชีวิตรับราชการ หลังจาก ดร.ลีดอมได้กลับไปประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งสองท่านก็ไม่ได้ร่วมงานกันอีกเลย

ดร.ลีดอมได้เดินทางมาที่เมืองไทยอีกครั้ง เมื่อ วันที่ ๓ เดือนพฤษภาคม ๒๕๔๙ และไดเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อชมผ้าพระเหวด และได้เห็นแผ่นพับโฆษณา กิจกรรมการจัดสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง "สืบสาน ตำนานหัตถกรรมหล่อทองเหลือง บ้านปะอาว" ซึ่งข้อมูลในแผ่นพับ มีรายชื่อ คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปวัฒนธรรม ดังนั้น ดร.ลีดอม มีความประสงค์ที่จะพบคุณพ่อบำเพญ ณ อุบล เป็นอย่างมาก แต่ไม่สามารถพบกันได้เพราะ ดร.ลีดอม มีความจำเป็นต้องรีบเดินทางกลับเข้ากรุงเทพฯ และจะเดินทางกลับสหรัฐอเมริกาในวันถัดมา

Dr.Leedom Lefferts เป็น Professor of Anthropology อยู่ที่มหาวิทยาลัย Drew University Washington DC ประเทศสหรัฐอเมริกา ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรม โดยเน้นเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ไทย ลาว เขมร และ เวียตนาม) งานวิจัยที่ทำมาแล้วคือ "Textiles and the thai Experience in Southeast Asaia" ซึ่งได้พิมพ์เป็นตำราเผยแพร่แล้ว และปัจจุบันกำลังศึกษาเรื่องผ้าพระเหวดอีสาน

ดร.ลีดอมได้บรรยายถึงผ้าพระเหวดวัดหลวงในจดหมาย ตอนหนึ่งดังนี้

"Thank you very much for agreeing to help me. I am writing a paper on Phaa Phrawet - the "phaa yao", long cloths, that are usually carried in the Bun Phrawet processions in Isan to bring Phrawet - Phra Wesandorn - into the muang.

I know the cloth in the Ubon Museum very well because it was

loaned for an international exhibition of Thai (Lao, etc.) textiles that opened at the Thai Cultural Center in Bangkok (opened by Crown Princess Phratheep Sirindhorn)) and then went to The Textile Museum in Washington, DC, and other museums in the US & Canada. I was a co-curator for the exhibition and co-author of the catalong, with Dr. Mattiebelle Gittinger, titled "Textiles and the Tai Experience in Southeast Asia". I am pretty sure that we gave Phu Waa Sunai na Ubon a copy of this book and perhaps Lhun Paw Bamphen also has a copy.

The Ubol textile was completely photographed for the catalog; however, we did not get a detailed history of the piece, which is what I am now looking for.

Sunai na Ubol was a very good friend-I am sorry that he passed away. I hope that Khun Paw BamPhen is well.

I would appreciate what you can do re a history of the piece. Does Khun BamPhen know when it was made, where, by whom? Perhaps he knows who commissioned the piece, or perhaps donated it to a wat - if so, which wat? It would really be nice to have some dates for the piece, when it was made and donated to a wat. How come it ended up in Khun Paw BamPhen's hands? Finally, I know the date the cloth was donated to the Museum: 2529. Khun Paw BamPhen donated it with 2 other cloth pieces, all together called "Phra Bot". The other piece that is exhibited is a large rectangular piece of the Buddha with Thewada. The third piece is in storage. Can he tell us anything about these other 2 pieces? "

รูปที่ จากซ้ายมือ Dr.Leedom-ดร.บำเพ็ญ-พระครูวิลาสกิจจาทร-ผศ.สุริยา โชคสวัสดิ์

รูปที่ Dr.Leedom และดร.บำเพ็ญ แลกเปลี่ยนความรู้เรื่องผ้าพระเหวด

ณ กุฏิเจ้าอาวาส วัดหลวง

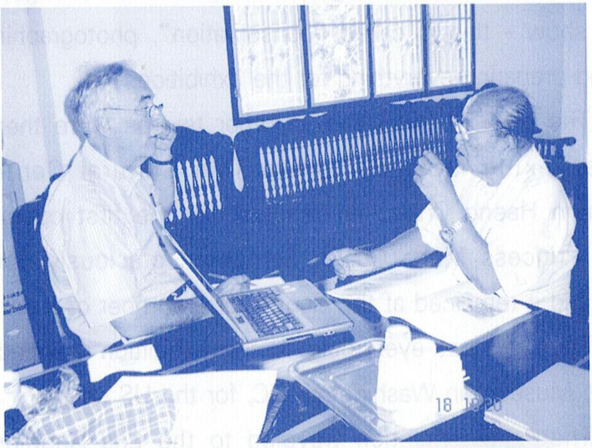

ดร.ลีดอม ชื่นชมผ้าพระเหวดผืนนี้มาก จนได้ขอยืมจากกรมศิลปากร เพื่อนำไปร่วมแสดงในงานนิทรรศการผ้า ที่จัดขึ้นและนำผ้าพระเหวดผืนนี้ออกไปแสดงตามสถานที่ต่างๆ ในสหรัฐอมเริกา และคานาดา โดยนำไปจากจังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ และ ดร.ลีดอมได้บอกเล่าถึงเส้นทางการเดินทางของผ้าพระเหวด จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุบลราชธานีไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาไว้ดังนี้

1) Ubon National Museum to Bangkok, where it was kept for a few days before shipping to The Textile Museum in Washington, DC

2) At The Textile Museum, Washington, DC, for about a year (I'll get the exact dates for you soon), for conservation and photography. (Note that The Textile Museum is a privately endowed museum; it received the grant for the work on this project with Dr. Mattiebelle Gittinger and me and therefore had the responsibility of organizing the exhibition, making sure the pieces were in good enough shape to show - this is called "conservation", photographing all the pieces, and preparing everything for the exhibition.)

3) The phaa Phrawet and all other textiles were then shipped from The Textile Museum to the Thai Cultural Centre (Suun Wattanatham Haeng Chaat) in Bangkok for the first opening. สHer Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn graciously opened the exhibition and it remained at the Centre for a number of months.

4) Then, almost everything in the exhibition traveled back to The Textile Museum in Washington, DC, for the US opening.

5) Then the exhibition traveled to the Los Angeles County Museum of Art, in California, for a showing there.

6) Finally, the third exhibition was at The Royal Ontario

Museum, Toronto, Ontario, Canada.

7) After the conclusion of the 4th showing, everything was then returned to its owners, including the phaa Phrawet.

Not everything went to Los Angeles and Toronto; because of its size and because it needed to be at least partially unrolled to be seen, the phaa Phrawet didn't go to these places.

ทศชาติชาดก
เรื่องย่อ เวสสันดรชาดก

พระเจ้าสญชัย ทรงครองราชสมบัติเมืองสีพี มีพระมเหสีทรงพระนามว่า พระนางผุสดี ธิดาพระเจ้ากรุงมัททราช พระนางผุสดีนี้ในชาติก่อนๆ ได้เคยถวายแก่นจันทน์หอม เป็นพุทธบูชาและอธิษฐานขอให้ได้เป็นพุทธมารดาพระพุทธเจ้าในกาลอนาคต ครั้นเมื่อนางสิ้นชีวิตก็ได้ไปบังเกิดในเทวโลก เมื่อถึงวาระที่จะต้องจุติมาเกิดในโลกมนุษย์ พระอินทร์ได้ประทานพรสิบประการแก่นาง ครั้นเมื่อพระนางผุสดีทรงตั้งครรภ์ใกล้กำหนดประสูติ พระนางปรารถนาไปเที่ยวชมตลาด ร้านค้าบังเอิญในขณะเสด็จประพาสนั้น พระนางทรงเจ็บครรภ์และประสูติพระโอรสในบริเวณย่านนั้น พระโอรสจึงทรงพระนามว่า เวสสันดร หมายถึงในท่ามกลางระหว่างย่านค้าขาย พร้อมกับที่พระโอรสประสูติ ช้างต้นของพระเจ้าสญชัยก็ตกลูกเป็นช้างเผือกเพศผู้ได้รับชื่อว่า ปัจจัยนาค เป็นช้างต้นคู่บุญพระเวสสันดร

เมื่อพระกุมารเวสสันดรทรงเจริญวัยขึ้น ทรงมีพระทัยฝักใฝ่ในการบริจาคทาน มักขอพระราชทานทรัพย์จากพระบิดามารดา เพื่อบริจาคแก่ประชาชนอยู่เป็นนิตย์ ทรงขอให้พระบิดาตั้งโรงทานสี่มุมเมือง เพื่อ

บริจาคข้าวปลาอาหารและสิ่งของจำเป็น แก่ประชาชน และหากมีผู้มาทูลขอสิ่งหนึ่ง สิ่งใด พระองค์ก็จะทรงบริจาคให้โดยมิได้เสียดาย ด้วยทรงเห็นว่า การบริจาคนั้นเป็นกุศลเป็นคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่ ทั้งแก่ผู้รับและผู้ให้ ผู้รับก็จะพ้นความเดือดร้อน ผู้ให้ก็จะอิ่มเอิบเป็นสุขใจที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น และยังทำให้พ้นจากความโลภความตระหนี่ถี่เหนียวในทรัพย์สมบัติของตนอีกด้วย พระเกียรติคุณของพระเวสสันดรเลื่องลือไปทั่วทุกทิศว่าทรงมีจิตเมตตาแก่ผู้อื่นมิได้ ทรงเห็นแก่ความสุขสบายหรือเห็นแก่ทรัพย์สมบัติส่วนพระองค์ มิได้ทรงหวงแหนสิ่งใด ไว้สำหรับพระองค์

อยู่มาครั้งหนึ่งในเมืองกลิงคราษฎร์เกิดข้าวยากหมากแพงเพราะฝนแล้ง ทำให้เพาะปลูกไม่ได้ ราษฎร์อดอยากได้รับความเดือนร้อนสาหัส ประชาชน ชาวกลิงคราษฎร์พากันไปเฝ้าพระราชา ทูลว่าในเมืองสีพีนั้นมีช้างเผือกคู่บุญพระเวสสันดร ชื่อว่า ช้างปัจจัยนาค เป็นช้างมีอำนาจพิเศษ ถ้าอยู่เมืองใด จะทำให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล พืชพันธุ์จะบริบูรณ์ ขอให้พระเจ้ากลิงคราษฎร์ ส่งทูตเพื่อไปทูลขอช้างจากพระเวสสันดร พระเวสสันดรก็จะทรงบริจาคให้เพราะพระองค์ไม่เคยขัดเมื่อมีผู้ทูลขอสิ่งใด

พระเจ้ากลิงคราษฎร์จึงส่งพราหมณ์แปดคนไปเมืองสีพี ครั้นเมื่อพราหมณ์ได้พบ พระเวสสันดรขณะเสด็จประพาสพระนคร ประทับบนหลังช้างปัจจัยนาค พราหมณ์จึง ทูลขอช้างคู่บุญเพื่อดับทุกข์ชาวกลิงคราษฎร์ พระเวสสันดรก็โปรดประทานให้ตามที่ขอ ชาวสีพีเห็นพระเวสสันดรทรงบริจาคช้างปัจจัยนาคคู่บ้านคู่เมืองไป ดังนั้น ก็ไม่พอใจ พากันโกรธเคืองว่าต่อไปบ้านเมืองจะลำบาก เมื่อไม่มีช้างปัจจัยนาคเสียแล้วจึงพากันไปเข้าเฝ้าพระเจ้าสญชัย ทูลกล่าวโทษพระเวสสันดรว่าบริจาคช้างคู่บ้านคู่เมืองแก่ชาวเมืองอื่นไป ขอให้ขับพระเวสสันดรไปเสียจากเมืองสีพี พระเจ้าสญชัยไม่อาจขัดราษฎรได้ จึงจำพระทัยมีพระ

ราชโองการให้ขับพระเวสสันดร ออกจากเมืองไป พระเวสสันดรไม่ทรงขัดข้อง แต่ทูลขอพระราชทานโอกาสบริจาคทาน ครั้งใหญ่ก่อนเสด็จออกจากพระนคร พระบิดาก็ทรงอนุญาตให้พระเวสสันดรทรงบริจาค สัตสดกมหาทาน คือบริจาค ทานเจ็ดสิ่ง สิ่งละเจ็ดร้อย แก่ประชาชนชาวสีพี

เมื่อพระนางมัทรี พระมเหสีของพระเวสสันดรทรงทราบว่าประชาชนขอให้ขับพระเวสสันดรออกจากเมือง ก็กราบทูลพระเวสสันดรว่า

"พระองค์เป็นพระราชสวามีของหม่อมฉัน พระองค์เสด็จไปที่ใดหม่อมฉันจะขอติดตาม ไปด้วยทุกหนทุกแห่ง มิได้ย่อท้อต่อความลำบาก ขึ้นชื่อว่าเป็นสามีภรรยาแล้ว ย่อมต้องอยู่เคียงข้างกันในทุกที่ทุกเวลา ไม่ว่ายามสุข หรือทุกข์ โปรดประทานอนุญาตให้หม่อมฉันติดตามไปด้วยเถิด"

พระเวสสันดรไม่ทรงประสงค์ให้พระนางมัทรี ติดตามพระองค์ไป เพราะการเดินทางไปจากพระนครย่อมมีแต่ความยากลำบาก ทั้งพระองค์เองก็ทรงปรารถนาจะเสด็จไปประทับบำเพ็ญศีลภาวนาอยู่ในป่า พระนางมัทรีไม่คุ้นเคยต่อสภาพเช่นนั้น ย่อมจะต้องลำบากยากเข็ญทั้งอาหารการกินและความเป็นอยู่ แต่ไม่ว่าพระเวสสันดรจะตรัสห้ามปรามอย่างไร นางก็มิยอมฟัง บรรดาพระประยูรญาติ ก็พากันอ้อนวอนขอร้อง พระนางก็ทรงยืนกรานว่า จะติดตามพระราชสวามีไปด้วย

พระนางผุสดีจึงทรงไปทูลขอพระเจ้าสญชัย มิให้ขับพระเวสสันดรออกจากเมืองพระเจ้าสญชัยตรัสว่า

"บ้านเมืองจะเป็นสุขได้ก็ต่อ เมื่อราษฎรเป็นสุข พระราชาจะเป็นสุขได้ก็ เมื่อราษฎรเป็นสุข ถ้าราษฎรมีความทุกข์ พระราชาจะนิ่งเฉยอยู่ได้อย่างไร ราษฎรพากัน กล่าวโทษพระเวสสันดรว่าจะทำให้บ้านเมืองยากเข็ญ เราจึงจำเป็นต้องลงโทษ แม้ว่าพระเวสสันดรจะเป็นลูกของเราก็ตาม"

ไม่ว่าผู้ใดจะห้ามปรามอย่างไร พระนางมัทรีก็จะตามเสด็จพระเวสสันดรไปให้จงได้ พระเจ้าสญชัยและพระนางผุสดีจึงขอเอา พระชาลี พระกัณหา โอรสธิดาของพระเวสสันดรไว้ แต่พระนางมัทรีก็ไม่ยินยอม ทรงกล่าวว่า

"เมื่อชาวเมืองสีพีรังเกียจพระเวสสันดร ให้ขับไล่ไปเสียดังนี้ พระโอรสธิดาจะอยู่ต่อไปได้อย่างไร ชาวเมืองโกรธแค้นขึ้นมา พระชาลีกัณหาก็จะทรงได้รับความลำบาก จึงควรที่จะออกจากเมืองไปเสียพร้อมพระบิดาพระมารดา"

ในที่สุดพระเวสสันดร พร้อมด้วยพระมเหสี และโอรสธิดาก็ออกจากเมืองสีพีไป แม้ใน ขณะนั้นชาวเมืองยังตามมาทูลขอรถพระที่นั่ง ทั้งสี่พระองค์จึงต้องทรงดำเนินด้วยพระบาทออกจากเมืองสีพีมุ่งไปสู่ป่าเพื่อบำเพ็ญพรตภาวนา

ครั้นเสด็จมาถึงเมืองมาตุลนคร บรรดากษัตริย์เจตราชทรงทราบข่าว จึงพากันมาต้อนรับ พระเวสสันดร ทรงถามถึงทางไปสู่เขาวงกต กษัตริย์เจตราชก็ทรงบอกทางให้และเล่าว่า เขาวงกตนั้นต้องเดินทางผ่านป่าใหญ่ที่เต็ม ไปด้วยอันตรายแต่เมื่อไปถึงสระโบกขรณีแล้ว ก็จะเป็นบริเวณร่มรื่นสะดวกสบาย มีต้นไม้ผล ที่จะใช้เป็นอาหารได้ นอกจากนี้กษัตริย์เจตราช ยังได้สั่งให้ พรานป่าเจตบุตร ซึ่งเป็นผู้ชำนาญป่าแถบนั้น ให้คอยเฝ้าระแวดระวังรักษาต้นทางที่จะไปสู่เขาวงกต เพื่อมิให้ผู้ใดไปรบกวนพระเวสสันดรในการบำเพ็ญพรต เว้นแต่ทูต จากเมืองสีพี ที่จะมาทูลเชิญเสด็จกลับนครเท่านั้น ที่จะยอมให้ผ่านเข้าไปได้

เมื่อเสด็จไปถึงบริเวณสระโบกขรณีอันเป็นที่ร่มรื่นสบาย พระเวสสันดร พระนางมัทรี ตลอดจนพระโอรสธิดา ก็ผนวชเป็นฤาษีบำเพ็ญพรตภาวนาอยู่ ณ ที่นั้น โดยมีพรานเจตบุตรคอยรักษาต้นทาง ณ ตำบลบ้านทุนนวิฐ เขตเมืองกลิงคราษฎร์

มีพราหมณ์เฒ่าชื่อ ชูชก หาเลี้ยงชีพด้วยการขอทาน ชูชก ขอทานจนได้เงินมามาก จะเก็บไว้เองก็กลัวสูญหาย จึงเอาไปฝากเพื่อนพราหมณ์ไว้ อยู่มาวันหนึ่ง ชูชกไปหาพราหมณ์ที่ตนฝากเงินไว้ เพื่อจะขอเงินคืน ปรากฏว่า พราหมณ์นั้นนำเงินไปใช้หมดแล้ว จะหามาใช้ให้ชูชกก็หาไม่ทัน จึงจูงเอาลูกสาวชื่อ อมิตตดา มายกให้แก่ชูชก พราหมณ์กล่าวแก่ชูชกว่า

"ท่านจงรับเอาอมิตตดาลูกสาวเราไปเถิด จะเอาไปเลี้ยงเป็นลูกหรือภรรยา หรือจะเอาไปเป็นทาสรับใช้ปรนนิบัติก็สุดแล้วแต่ท่านจะเมตตา"

ชูชกเห็นนางอมิตตดาหน้าตาสะสวย งดงามก็หลงรัก จึงพานางไปบ้าน เลี้ยงดูนางในฐานะภรรยา นางอมิตตดาอายุยังน้อย หน้าตางดงาม และมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ นางจึงยอมเป็นภรรยาชูชกผู้แก่เฒ่า รูปร่างหน้าตาน่ารังเกียจ อมิตตดาปรนนิบัติชูชกอย่างภรรยาที่ดีจะพึงกระทำทุกประการ นางตักน้ำ ตำข้าว หุงหาอาหาร ดูแลบ้านเรือนไม่มีขาดตกบกพร่อง ชูชกไม่เคยต้องบ่นว่าหรือตักเตือนสั่งสอนแต่อย่างใดทั้งสิ้น ความประพฤติที่ดีเพียบพร้อมของนาง อมิตตดาทำให้เป็นที่สรรเสริญของบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายในหมู่บ้านนั้น ในไม่ช้าบรรดาพราหมณ์เหล่านั้นก็พากันตำหนิติเตียนภรรยาของตนที่มิได้ประพฤติตนเป็นแม่บ้านแม่เรือนอย่างอมิตตดา บางบ้านก็ถึงกับทุบตีภรรยาเพื่อให้รู้จักเอาอย่างนาง เหล่านางพราหมณีทั้งหลายได้รับความเดือดร้อน ก็พากันโกรธแค้นนางอมิตตดา ว่าเป็นต้นเหตุ

วันหนึ่งขณะที่นางไปตักน้ำในหมู่บ้าน บรรดานางพราหมณีก็รุมกันเย้ยหยันที่นางมีสามีแก่ หน้าตาน่าเกลียดอย่างชูชก นางพราหมณีพากันกล่าวว่า

"นางก็อายุน้อย หน้าตางดงาม ทำไมมายอมอยู่กับเฒ่าชรา น่า

รังเกียจอย่างชูชก หรือว่ากลัวจะหาสามีไม่ได้ มิหนำซ้ำยังทำตนเป็นกาลกิณี พอเข้ามาในหมู่บ้านก็ทำให้ชาวบ้านสิ้นความสงบสุข เขาเคยอยู่กันมาดีๆ พอนางเข้ามาก็เดือดร้อนไปทุกหย่อมหญ้า หาความสงบไม่ได้ นางอย่าอยู่ในหมู่บ้านนี้เลย จะไปไหนก็ไปเสียเถิด"

ไม่เพียงกล่าววาจาด่าทอ ยังพากันหยิกทึ้ง ทำร้ายนางอมิตตดาจนนางทนไม่ได้ ต้องหนีกลับบ้านร้องไห้ มาเล่าให้ชูชกฟัง ชูชกจึงบอกว่าต่อไปนี้นางไม่ต้องทำการงานสิ่งใด ชูชกจะเป็นฝ่ายทำให้ทุกอย่าง นางอมิตตดาจึงว่า

"ภรรยาที่ดีจะทำเช่นนั้นได้อย่างไร จะปล่อยให้สามีมาปรนนิบัติรับใช้ เราทำไม่ได้หรอก ลูกหญิงที่พ่อแม่อบรมสั่งสอนมาดี ย่อมจะไม่นั่งนอนอยู่เฉยๆ ดีแต่ชี้นิ้วให้ผู้อื่นปรนนิบัติตน นี่แนะ ชูชก ถ้าท่านรักเราจริง ท่านจงไปหาบริวารมาปรนนิบัติรับใช้เราดีกว่า"

ชูชกได้ฟังดังนั้นก็อัดอั้นตันใจ ไม่รู้จะไปหาข้าทาสหญิงชายมาจากไหน นางอมิตตดา จึงแนะว่า

"ขณะนี้ พระเวสสันดรเสด็จออกมาจากเมืองสีพี มาทรงบำเพ็ญพรตอยู่ในป่าเขาวงกต พระองค์เป็นผู้ใฝ่ในการบริจาคทาน ท่านจงเดินทางไปขอบริจาคพระชาลีกัณหา โอรสธิดาของพระเวสสันดรมาเป็นข้าทาสของเราเถิด"

ชูชกไม่อยากเดินทางไปเลยเพราะกลัวอันตรายในป่า แต่ครั้นจะไม่ไปก็กลัวนางอมิตตดาจะทอดทิ้งไม่ยอมอยู่กับตนในที่สุด ชูชกจึงตัดสินใจเดินทางไปเขาวงกตเพื่อทูลขอพระชาลีกัณหา เมื่อไปถึงบริเวณปากทางเข้าสู่เขาวงกต ชูชกก็ได้พบพรานเจตบุตรผู้รักษาปากทาง หมาไล่เนื้อที่พรานเลี้ยงไว้พากันรุมไล่ต้อนชูชกขึ้นไปจนมุมอยู่บนต้นไม้ เจตบุตรก็เข้าไปตะคอกขู่

ชูชกนั้นเป็นคนมีไหวพริบ สังเกตดูเจตบุตรก็รู้ว่าเป็นคนซื่อสัตย์ มีฝีมือเข้มแข็ง แต่ขาดไหวพริบ จึงคิดจะใช้วาจาลวงเจตบุตรให้หลงเชื่อ

พาตนเข้าไปพบพระเวสสันดรให้ได้ ชูชกจึงกล่าวแก่เจตบุตรว่า

"นี่แนะ เจ้าพรานป่าหน้าโง่ เจ้าหารู้ไม่ว่าเราเป็นใคร ผู้อื่นเขา จะเดินทางมาให้ยากลำบากทำไมจนถึงนี่ เรามาในฐานะทูต ของพระเจ้าสญชัย เจ้าเมืองสีพี จะมาทูลพระเวสสันดรว่า บัดนี้ชาวเมืองสีพีได้คิดแล้ว จะมาทูลเชิญเสด็จกลับพระนคร เราเป็นผู้มาทูลพระองค์ไว้ก่อน เจ้ามัวมาขัดขวางเราอยู่อย่างนี้ เมื่อไรพระเวสสันดรจะได้ เสด็จคืนเมือง"

เจตบุตรได้ยินก็หลงเชื่อ เพราะมีความจงรักภักดี อยากให้พระเวสสันดรเสด็จกลับเมืองอยู่แล้ว จึงขอโทษชูชก จัดการหาอาหารมาเลี้ยงดู แล้วชี้ทางให้เข้าไปสู่อาศรมที่พระเวสสันดรบำเพ็ญพรตภาวนาอยู่

เมื่อชูชกมาถึงอาศรมก็คิดได้ว่า หากเข้าไปทูลขอ พระโอรสธิดาในขณะพระนางมัทรีอยู่ด้วย พระนางคงจะไม่ยินยอมยกให้เพราะความรักอาลัยพระโอรสธิดา จึงควรจะรอจนพระนางเสด็จไปหาผลไม้ในป่าเสียก่อน จึงค่อยเข้าไปทูลขอต่อพระเวสสันดรเพียงลำพัง

ในวันนั้น พระนางมัทรีทรงรู้สึกไม่สบายพระทัยเป็นอย่างยิ่ง เพราะในตอนกลางคืน พระนางทรงฝันร้ายว่า มีบุรุษร่างกายกำยำ ถือดาบมาตัดแขนซ้ายขวาของพระนางขาดออกจากกาย บุรุษนั้นควักดวงเนตร ซ้ายขวา แล้วยังผ่าเอาดวงพระทัยพระนางไปด้วย พระนางมัทรีทรงสังหรณ์ว่าจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้น จึงทรงละล้าละลังไม่อยากไปไกลจากอาศรม แต่ครั้นจะไม่เสด็จไปก็จะไม่มีผลไม้มาให้พระเวสสันดรและโอรสธิดาเสวย พระนางจึงจูงโอรสธิดาไปทรงฝากฝังกับพระเวสสันดรขอให้ทรงดูแล ตรัสเรียกหาให้เล่นอยู่ใกล้ๆ บริเวณศาลา พร้อมกับเล่าความฝันให้พระเวสสันดรทรงทราบ

พระเวสสันดรทรงหยั่งรู้ว่าจะมีผู้มาทูลขอพระโอรสธิดา แต่ครั้นจะบอกความตามตรง พระนางมัทรีก็คงจะทนไม่ได้ พระองค์เองนั้นตั้งพระทัยมั่นว่าจะบริจาคทรัพย์สมบัติทุกสิ่งทุกประการในกายนอกกาย แม้แต่ชีวิตและเลือดเนื้อของพระองค์ หากมีผู้มาทูลขอก็จะทรงบริจาคให้โดยมิได้ทรงเสียดายหรือหวาดหวั่น

พระเวสสันดรจึงตรัสกับพระนางมัทรีว่าจะดูแลพระโอรสธิดาให้ พระนางมัทรีจึงเสด็จไปหาผลไม้ในป่าแต่ลำพัง

ครั้นชูชกเห็นได้เวลาแล้ว จึงมุ่งมาที่อาศรม ได้พบพระชาลีพระกัณหาทรงเล่นอยู่หน้าอาศรม ก็แกล้งขู่ให้สองพระองค์ตกพระทัยเพื่อข่มขวัญไว้ก่อน แล้วชูชกพราหมณ์เฒ่าก็เข้าไปเฝ้าพระเวสสันดรกล่าววาจากราบทูลด้วยโวหารอ้อมค้อมลดเลี้ยวชักแม่น้ำทั้งห้า เพื่อทูลขอพระโอรสพระธิดาไปเป็นข้าช่วงใช้ของตน

พระเวสสันดรทรงมีพระทัยยินดีที่จะทรงกระทำบุตรทาน คือ การบริจาคบุตรเป็นทาน อันหมายถึงว่า พระองค์เป็นผู้สละกิเลส ความหวงแหนในทรัพย์สมบัติทั้งปวง แม้กระทั่งบุคคลอันเป็นที่รัก ก็สามารถสละ เป็นทานเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นได้ แต่พระองค์ทรงผัดผ่อนต่อชูชกว่าขอให้ พระนางมัทรีกลับมาจากป่าได้ร่ำลาโอรสธิดาเสียก่อนชูชกก็ไม่ยินยอม กลับทูลว่า

"หากพระนางกลับมา สัญชาตญาณแห่งมารดา ย่อมจะทำให้พระนางหวงแหนห่วงใย พระโอรสธิดา ย่อมจะไม่ทรงให้พระโอรส ธิดาพรากจากไปได้ หากพระองค์ทรง ปรารถนาจะบำเพ็ญทานจริงก็โปรดยกให้หม่อมฉันเสียแต่บัดนี้เถิด"

พระเวสสันดรจนพระทัยจึงตรัสเรียกหาพระโอรสธิดา แต่พระชาลีกัณหาซึ่งแอบฟัง ความอยู่ใกล้ๆ ได้ทราบว่า พระบิดาจะยกตน ให้แก่ชูชก ก็ทรงหวาดกลัว จึงพากันไปหลบซ่อน โดยเดินถอยหลังลงสู่สระบัว เอาใบบัวบังเศียรไว้ ชูชกเห็นสองกุมารหายไป จึงทูลประชดประชันพระเวสสันดรว่าไม่เต็มพระทัยบริจาคจริง ทรงให้สัญญาณสองกุมารหนีไปซ่อนตัวเสียที่อื่น พระเวสสันดรจึงทรงต้องออกมาตามหาพระชาลีกัณหา

ครั้นทอดพระเนตรเห็นรอยเท้าเดินลงไปในสระจึงตรัสเรียกพระโอรสธิดาว่า

"ชาลีกัณหา เจ้าจงขึ้นมาหาพ่อเถิดหากเจ้านิ่งเฉยอยู่พราหมณ์เฒ่าก็จะเยาะเย้ยว่าพ่อนี้ไร้วาจาสัตย์พ่อตั้งใจจะบำเพ็ญทานบารมี เพื่อสละกิเลสให้บรรลุพระโพธิญาณ จะได้เป็นที่พึ่งแก่สัตว์โลกทั้งหลายในภายภาคหน้า ให้พ้นจากทุกข์แห่งการเวียนว่ายตายเกิด เจ้าจงมาช่วยพ่อประกอบการบุญเพื่อบรรลุผล คือ พระโพธิญาณนั้นเถิด"

ทั้งสองกุมารทรงได้ยินพระบิดาตรัสเรียกก็ทรงรำลึกได้ถึงหน้าที่ของบุตรที่ดี ที่ต้องเชื่อฟังบิดามารดา รำลึกได้ถึงความพากเพียรของพระบิดาที่จะประกอบบารมีเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลส ทั้งยังรำลึกถึงขัตติยมานะว่าทรงเป็นโอรสธิดากษัตริย์ไม่สมควรจะหวาดกลัวต่อสิ่งใด จึงเสด็จขึ้นมาจากสระบัว พระบิดาก็จูงทั้งสองพระองค์มาทรงบริจาคเป็นทานแก่ชูชก

ชูชกครั้นได้ตัวพระชาลีกัณหาเป็นสิทธิขาดแล้ว ก็แสดงอำนาจฉุดลากเอาสองกุมารเข้าป่าไปเพื่อจะให้เกิดความยำเกรงตน พระเวสสันดรทรงสงสารพระโอรสธิดา แต่ก็ไม่อาจทำประการใดได้เพราะทรงถือว่าได้บริจาคเป็นสิทธิแก่ชูชกไปแล้ว

ครั้นพระนางมัทรีทรงกลับมาจากป่าในเวลาพลบค่ำ เที่ยวตามหาโอรสธิดาไม่พบ ก็มาเฝ้าทูลถามจากพระเวสสันดร พระเวสสันดรจะทรงตอบความจริงก็เกรงว่า นางจะทนความเศร้าโศกมิได้ จึงทรงแกล้งตำหนิว่านางไปป่าหาผลไม้กลับมาจนเย็นค่ำคงจะรื่นรมย์มากจนลืมนึกถึงโอรสธิดาและสวามีที่คอยอยู่

พระนางมัทรี ได้ทรงฟัง ก็เสียพระทัย ทูลตอบว่า

"เมื่อหม่อมฉันจะกลับอาศรมมีสัตว์ร้ายวนเวียนดักทางอยู่ หม่อมฉันจะมา ก็มามิได้จนเย็นค่ำสัตว์ร้ายเหล่านั้นจึงจากไปหม่อมฉันมีแต่ความสัตย์ซื่อ มิได้เคยนึกถึงความสุขสบายส่วนตัวเลยแม้แต่น้อยนิด บัดนี้ลูกของหม่อมฉันหายไปจะเป็นตายร้ายดีอย่างไรก็มิทราบ หม่อมฉันจะเที่ยวติดตามหาจนกว่าจะพบลูก"

พระนางมัทรีทรงออกเที่ยวตามหาพระชาลีกัณหาตามรอบบริเวณศาลา ก็มิได้พบจนในที่สุดพระนางก็สิ้นแรงถึงกับสลบไปพระเวสสันดรทรงเวทนา จึงทรงนำน้ำเย็นมาประพรมจนนางฟื้นขึ้นก็ตรัสเล่าว่าได้บริจาคโอรสธิดาแก่พราหมณ์เฒ่าไปแล้วขอให้พระนางอนุโมทนาในทานบารมีที่ทรงกระทำไปนั้นด้วยบุตรทานที่พระราชสวามีทรงบำเพ็ญ และมีพระทัยค่อยบรรเทาจากความโศกเศร้า

ฝ่ายท้าวสักกะเทวราชทรงเล็งเห็นว่าหากมีผู้มาทูลขอพระนางมัทรีไป พระเวสสันดรก็จะทรงลำบากไม่อาจบำเพ็ญเพียรได้เต็มความปรารถนา เพราะต้องทรงแสวงหาอาหารประทังชีวิต ท้าวสักกะจึงแปลงองค์เป็นพราหมณ์มาขอรับบริจาคพระนางมัทรี

พระเวสสันดรก็ทรงปิติยินดีที่จะได้ประกอบทารทาน คือ การบริจาคภรรยาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่นพระนางมัทรีก็ทรงเต็มพระทัยที่จะได้ทรงมีส่วนในการบำเพ็ญทานบารมีตามที่พระเวสสันดรทรงตั้งพระทัยไว้

เมื่อได้รับบริจาคแล้วท้าวสักกะก็ทรงกลับคืนร่างดังเดิมและตรัสสรรเสริญอนุโมทนาในกุศลแห่งทานบารมีของพระเวสสันดร แล้วถวายพระนางมัทรีกลับคืนแด่พระเวสสันดรพระเวสสันดรจึงได้ทรงประกอบบุตรทารทานอันยากที่ผู้ใดจะกระทำได้สมดังที่ได้ตั้งพระทัยว่าจะบริจาคทรัพย์ของพระองค์เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยปราศจากความหวงแหนเสียดาย

ฝ่ายชูชกพาสองกุมารเดินทางมาในป่าระหกระเหินได้รับความลำบากเป็นอันมาก และหลงทางไปจนถึงเมืองสีพี บังเอิญผ่านไปหน้าที่ประทับพระเจ้าสญชัยทรงทอดพระเนตรเห็นพระนัดดาทั้งสองก็ทรงจำได้จึงให้เสนาไปพาเข้ามาเฝ้า ชูชกทูลว่า พระเวสสันดรทรงบริจาคพระชาลีกัณหาให้เป็นข้าทาสของตนแล้ว บรรดาเสนาอำมาตย์และประชาชนทั้งหลาย ต่างก็พากันสงสารพระกุมารทั้งสอง และตำหนิพระ

เวสสันดรที่มิได้ทรงห่วงใยพระโอรสธิดา

พระชาลีเห็นผู้อื่นพากันตำหนิติเตียนพระบิดาจึงทรงกล่าวว่า "เมื่อพระบิดาเสด็จไปผนวชอยู่ในป่า มิได้ทรงมีสมบัติใดติดพระองค์ไป แต่ทรงมีพระทัยแน่วแน่ที่จะสละกิเลส ไม่หลงใหลหวงแหนในสมบัติสิ่งหนึ่งสิ่งใด แม้บุคคลอันเป็นที่รักก็ย่อมสละได้เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เพราะทรงมีพระทัยมั่นในพระโพธิญาณในภายหน้า ความรัก ความหลง ความโลภ ความโกรธ เป็นกิเลสที่ขวางกั้นหนทางไปสู่พระโพธิญาณ พระบิดาของหม่อมฉันสละกิเลสได้ดังนี้ จะมาตำหนิติเตียนพระองค์หาควรไม่"

พระเจ้าสญชัยได้ทรงฟังดังนั้นก็ยินดี จึงตรัสเรียกพระชาลีให้เข้าไปหา แต่พระชาลี ยังคงประทับอยู่กับชูชก และทูลว่า พระองค์ยังเป็นทาสของชูชกอยู่ พระเจ้าสญชัยจึงขอไถ่สองกุมารจากชูชก

พระชาลีตรัสว่า พระบิดาตีค่าพระองค์ไว้พันตำลึงทอง แต่พระกัณหานั้นเป็นหญิง พระบิดาจึงตีค่าตัวไว้สูง เพื่อมิให้ผู้ใดมาไถ่ตัวหรือซื้อขายไปได้ง่ายๆ พระกัณหา นั้นมีค่าตัวเท่ากับทรัพย์เจ็ดชีวิต เจ็ดสิ่ง เช่น ข้าทาส หญิงชาย เป็นต้น สิ่งละเจ็ดร้อย กับทองคำอีกร้อยตำลึง

พระเจ้าสญชัยก็โปรดให้เบิกสมบัติท้องพระคลังมาไถ่ตัวพระนัดดาจากชูชก และโปรดให้จัดข้าวปลาอาหารมาเลี้ยงดูชูชก เพื่อตอบแทนที่พาพระนัดดากลับมาถึงเมือง

ชูชกพราหมณ์เฒ่าขอทาน ไม่เคยได้บริโภคอาหารดีๆ ก็ไม่รู้จักยับยั้ง บริโภคมาจนทนไม่ไหว ถึงแก่ความตายในที่สุด พระเจ้าสญชัยโปรดให้จัดการศพแล้วประกาศหาผู้รับมรดก ก็หามีผู้ใดมาขอรับไม่ หลังจากนั้นพระเจ้าสญชัย จึงตรัสสั่งให้จัดกระบวนเสด็จเพื่อไปรับ พระเวสสันดรและพระนางมัทรีกลับคืนสู่เมืองสีพี เพราะบรรดาประชาชนก็พากันได้คิดว่า พระเวสสันดรได้ทรงประกอบทานบารมีอันยิ่งใหญ่กว่าทั้งหลายทั้งปวง ก็เพื่อประโยชน์แห่งผู้คนทั้งหลาย หาใช่เพื่อพระองค์เอง

ไม่ เมื่อกระบวนไปถึงอาศรมริมสระโบกขรณี กษัตริย์ทั้งหกก็ทรงได้พบกันด้วยความโสมนัสยินดี

พระเจ้าสญชัยจึงตรัสบอกพระเวสสันดรว่า ประชาชนชาวสีพีได้เห็นสิ่งที่ถูกที่ควรแล้ว และพากันร่ำร้อง ได้ทูลเชิญเสด็จกลับเมืองสีพี พระเวสสันดร พระนางมัทรี และพระชาลีกัณหา จึงได้เสด็จกลับเมือง พระเจ้าสญชัยทรงอภิเษกพระเวสสันดรขึ้นครองเมืองสืบต่อไป

ครั้นได้เป็นพระราชาแห่งสีพี พระเวสสันดรก็ทรงยึดมั่นในการประกอบทานบารมี ทรงตั้งโรงทานบริจาคเป็นประจำทุกวัน ชาวเมืองสีพีตลอดจนบ้านเมืองใกล้เคียงก็ได้รับพระเมตตากรุณา มีความร่มเย็นเป็นสุข ชาวเมืองต่างก็เอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน มิได้โลภ กระหายในทรัพย์สมบัติ ต่างก็มีจิตใจผ่องใสเป็นสุข เหมือนดังที่พระเวสสันดรทรงตั้งพระปณิธานว่า พระองค์จะทรงบริจาคทรัพย์สมบัติทั้งปวง เพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น ด้วยทรัพย์ทั้งหลาย ทำให้เกิดกิเลส คือ ความโลภ ความหลงหวงแหน เมื่อบริจาคทรัพย์แล้ว ผู้รับก็จะได้ประโยชน์จากสิ่งนั้น และมีความชื่นชมยินดี ผู้ให้ก็จะอิ่มเอมใจว่าได้ทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เกิดความปิติยินดีทั้งผู้ให้และผู้รับย่อมได้รับความสุขความพึงพอใจด้วยกัน

เทศน์มหาชาติ

การเทศน์มหาชาติ คือ เทศนาเวสสันดรชาดก เป็นบุญพิธีที่นิยมจัดให้มีกันมาแต่โบราณ ส่วนมากจัดให้มีในวัดเป็นหน้าที่ของชาวบ้านและวัดนั้น ๆ จะตกลงร่วมกันจัด ปกตินิยมให้มีหลังฤดูทอดกฐินผ่านไปแล้วจนตลอดฤดูเหมันต์ นิยมจัดเป็นงานสองวัน คือ วันเทศน์เวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์วันหนึ่ง และวันเทศน์จตุราริยสัจจกถา ท้ายเวสสันดรชาดกอีกวันหนึ่ง

วันแรกเริ่มงานด้วยพิธีทำบุญตักบาตรพระทั้งวัด หรือเลี้ยงพระตามจำนวนที่เห็นสมควร แล้วเริ่มเทศน์เวสสันดรชาดก ตามแบบเทศน์ต่อกันไปจนสุด ๑๓ กัณฑ์ ถึงเวลากลางคืนบางแห่งจัดปี่พาทย์ประโคมระหว่างกัณฑ์หนึ่ง ๆ ตลอดทั้ง ๑๓ กัณฑ์ด้วย

วันรุ่งขึ้น ทำบุญเลี้ยงพระอีกแล้วมีเทศน์ จตุราริยสัจจกถาในระหว่างเพลจบแล้วเลี้ยงพระเพลเป็นอันเสร็จพิธี

ระเบียบพิธีในการเทศน์มหาชาติ ที่นิยมกันเป็นหลักใหญ่ๆ ดังนี้

๑) ตกแต่งบริเวณพิธีให้มีบรรยากาศคล้ายอยู่ในบริเวณป่า ตามท้องเรื่องเวสสันดรชาดก โดยนำเอา ต้นกล้วย ต้นอ้อย และกิ่งไม้มาผูกตามเสา และบริเวณรอบๆ ธรรมาสน์ ประดับธงทิว และฉัตร

๒) ตั้งขันสาครใหญ่ หรือจะใช้อ่างใหญ่ที่สมควรก็ได้ใส่น้ำสะอาดเต็ม สำหรับปักเทียนบูชาประจำกัณฑ์ ในระหว่างที่พระเทศน์ น้ำในภาชนะที่ตั้งนี้เสร็จพิธีแล้ว ถือว่าเป็นน้ำพระพุทธมนต์ที่สำคัญ ภาชนะใส่น้ำนี้ตั้งหน้าธรรมาสน์ กลางบริเวณพิธี

๓) เตรียมเทียนเล็กๆ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม แล้วนับแยกจำนวนเป็นมัด มัดหนึ่งมีจำนวนเท่าคาถาของกัณฑ์หนึ่ง แล้วทำเครื่องหมายไว้ให้ทราบ ว่ามัดไหนสำหรับบูชาคาถากัณฑ์ใด เมื่อถึงคราวเทศน์กัณฑ์นั้นก็จะเอาเทียนมัดนั้นออกจุดบูชาติดรอบๆ ภาชนะน้ำ ต่อกันไปจนจบ

กัณฑ์ให้หมดมัดพอดี ครบ ๑๓ กัณฑ์ถ้วน จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม เท่าจำนวนคาถา บางแห่งนิยมทำธงเล็กๆ ๑,๐๐๐ คัน แบ่งจำนวนเท่าคาถาประจำกัณฑ์เช่นอย่างเทียน แล้วปักธงบูชาระหว่างกัณฑ์บนหยวกกล้วย แต่การใช้ธงไม่เป็นที่นิยม เช่น เทียน การจุดเทียนหรือปักธงบูชากัณฑ์ดังกล่าวเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพผู้รับกัณฑ์นั้นๆ

การเทศน์เวสสันดร มีวิธีเทศน์เป็นทำนองโดยเฉพาะ จะต้องได้รับการฝึกอบรมศึกษาต่อท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางนี้เป็นพิเศษ ส่วนการเทศน์จตุราริยสัจจกถา มีระเบียบพิธีอย่างเทศน์ในงานดังกล่าวแล้วข้างต้น

ประเพณีงานเทศน์มหาชาติ

งานเทศน์มหาชาตินี้ นิยมทำกันหลังออกพรรษาพ้นหน้ากฐินไปแล้ว อาจทำในวันขึ้น ๘ ค่ำกลางเดือน ๑๒ หรือในวันแรม ๘ ค่ำก็ได้ ซึ่งในช่วงนี้น้ำเริ่มลดและข้าวปลาอาหารกำลังอุดมสมบูรณ์ จึงพร้อมใจกันทำบุญทำทานและเล่นสนุกสนานรื่นเริง แต่ในภาคอีสานนั้นนิยมทำกันในเดือน ๔ เรียกว่า "งานบุญผะเหวด" ซึ่งเป็นช่วงที่เสร็จจากการทำบุญลานเอาข้าวเข้ายุ้ง ในภาคกลาง บางท้องถิ่นทำกันในเดือน ๕ ต่อเดือน ๖ ก็มี งานเทศน์มหาชาตินั้นจะทำในกาลพิเศษจะทำในเดือนไหนก็ได้ไม่จำกัดฤดูกาล โดยมากเพื่อเป็นการหาเงินเข้าวัด บางแห่งนิยมทำในเดือน ๑๐

การเทศน์มหาชาตินั้น มีอยู่ด้วยกันทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดรอันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระบรมโพธิสัตว์ก่อนที่จะมาประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะและออกบวชจนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังตำนานต่อไปนี้

ตำนานเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์

การเทศน์มหาชาติ คือ การมหากุศลที่เตือนบุคคลให้น้อมรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือความดีที่ยิ่งยวด อันมีการสละความเห็นแก่ตัว เพื่อผลประโยชน์สูงอันไพศาลของมวลมนุษยชาติเป็นสำคัญเป็นเทศกาลที่คงความหมายอย่างแท้จริง

การเทศน์ทุกกัณฑ์จะมีผู้เป็นเจ้าภาพจัดกัณฑ์เทศน์ถวาย เมื่อพระที่ตนรับกัณฑ์เทศน์ขึ้นเทศน์เจ้าภาพจะจุดเทียนบูชาคาถาหว่านข้าวตอกข้าวสาร การเทศน์ในสมัยก่อนพระเจ้าของกัณฑ์จะอ่านจากอักษรธรรม(อักษรลาว) ซึ่งจารลงบนใบลานเป็นแผ่นยาว คำว่า "จาร" มาจากภาษาเขมรแปลว่า การเขียนด้วยเหล็กแหลมบนใบลาน แต่ปัจจุบันจะนิยมพิมพ์ลงบนใบลานเป็นตัวหนังสือไทยปัจจุบัน เป็นเรื่องราวในแต่ละกัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกสำหรับพระรุ่นใหม่ เมื่อจบกัณฑ์จะตีฆ้องเป็นสัญญาณ การเป็นเจ้าของกัณฑ์ในหมู่บ้านในชนบทอาจแบ่งเจ้าภาพเป็นคุ้ม เรื่องราวและประวัติความเป็นมาแต่ละกัณฑ์มีดังนี้

กัณฑ์ที่ ๑ ทศพร เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์ประสาทพรแก่พระนางผุสดี ก่อนที่จะจุติลงมาเป็นพระราชมารดาของพระเวสสันดร ภาคสวรรค์พระนางผุสดีเทพอัปสรสิ้นบุญท้าวสักกะเทวราช สวามีทรงทราบจึงพาไปประทับยังสวนนันทวันในเทวโลก พร้อมให้พร ๑๐ ประการ คือให้ได้อยู่ในปราสาทของพระเจ้าสีริราชแห่งนครสีพี ขอให้มีจักษุดำดุจนัยน์ตาลูกเนื้อ ขอให้มีคิ้วดำสนิท ขอให้พระนามว่าผุสดี ขอให้มีโอรสที่ทรงเกียรติยศเหนือกษัตริย์ทั้งหลายและมีใจบุญ ขอให้มีครรภ์ที่ผิดไปจากสตรีสามัญคือแบนราบในเวลาทรงครรภ์ ขอให้มีถันงามอย่ารู้ดำและหย่อนยาน ขอให้มีเกศาดำสนิท ขอให้มีผิวงาม และข้อสุดท้ายขอให้มีอำนาจปลดปล่อยนักโทษได้

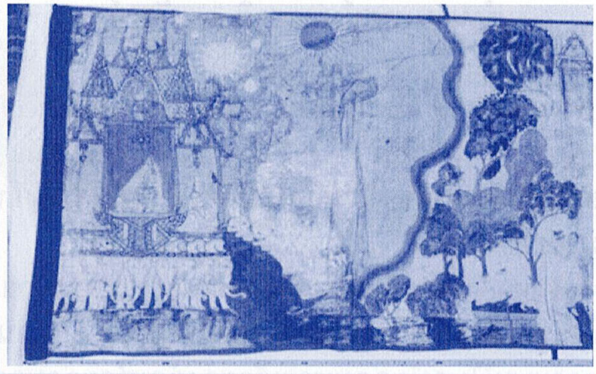

กัณฑ์ที่ ๒ หิมพานต์ เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรบริจาคทานช้างปัจจัยนาค ประชาชนสีพีโกรธแค้นจึงขับไล่ให้ไปอยู่เขาวงกต พระนางเทพผุสดีได้จุติลงมาเป็นราชธิดาของพระเจ้ามัททราช เมื่อเจริญชนม์ได้ ๑๖ ชันษา จึงได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้ากรุงสญชัยแห่งสีวิรัฐนคร ต่อมาได้ประสูติพระโอรสนามว่า "เวสสันดร" ในวันที่ประสูตินั้นได้มีนางช้างฉัททันต์ตกลูกเป็นช้างเผือกขาวบริสุทธิ์จึงนำมาไว้ในโรงช้างต้นคู่บารมีให้นามว่า "ปัจจัยนาค" เมื่อพระเวสสันดรเจริญชนม์ ๑๖ พรรษา ราชบิดาก็ยกราชสมบัติให้ครอบครองและทรงอภิเษกกับนางมัทรี มีพระโอรส ๑ องค์ชื่อ ชาลี ราชธิดา ๑ องค์ชื่อ กัณหา พระองค์ได้สร้างโรงทาน บริจาคทานแก่ผู้เข็ญใจ ต่อมาพระเจ้ากาลิงคะแห่งนครกาลิงครัฐได้ส่งพราหมณ์มาขอพระราชทานช้างปัจจัยนาค พระองค์จึงพระราชทานช้างปัจจัยนาคแก่พระเจ้ากาลิงคะ ชาวกรุงสญชัยจึงเนรเทศพระเวสสันดรออกนอกพระนคร

กัณฑ์ที่ ๓ ทานกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงแจกมหาสัตสดกทาน คือ การแจกทานครั้งยิ่งใหญ่ ก่อนที่พระเวสสันดรพร้อมด้วยพระนางมัทรี ชาลีและกัณหาออกจากพระนคร จึงทูลขอพระราชทานโอกาสบำเพ็ญมหาสัตสดกทาน คือ การให้ทานครั้งยิ่งใหญ่

อันได้แก่ ช้าง ม้า โคนม นารี ทาสี ทาสา สรรพวัตถาภรณ์ต่างๆ รวมทั้งสุราบานอย่างละ ๗๐๐

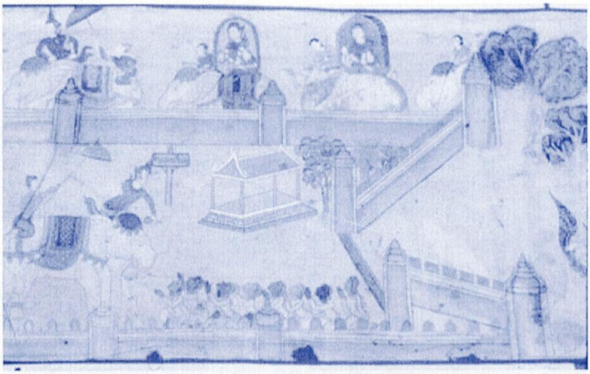

กัณฑ์ที่ ๔ วนประเวศ เป็นกัณฑ์ที่สี่กษัตริย์เดินดงบ่ายพระพักตร์สู่เขาวงกต เมื่อเดินทางถึงนครเจตราชทั้งสี่กษัตริย์จึงแวะเข้าประทับพักหน้าศาลาพระนคร กษัตริย์ผู้ครองนครเจตราชจึงทูลเสด็จครองเมือง แต่

พระเวสสันดรทรงปฏิเสธ และเมื่อเสด็จถึงเขาวงกตได้พบศาลาอาศรมซึ่งท้าววิษณุกรรมเนรมิตตามพระบัญชาของท้าวสักกะเทวราช กษัตริย์ทั้งสี่จึงทรงผนวชเป็นฤาษีพำนักในอาศรมสืบมา

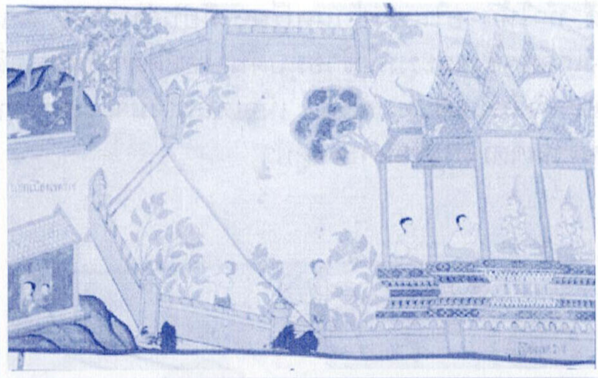

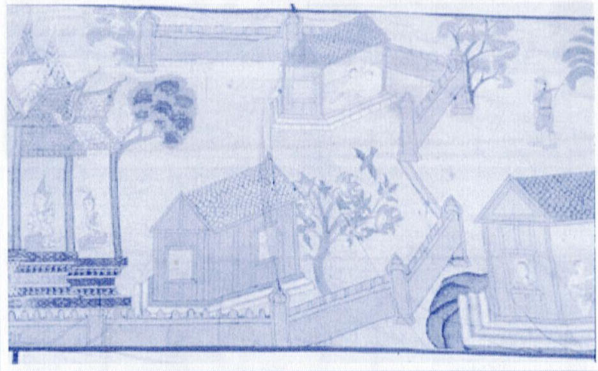

กัณฑ์ที่ ๕ ชูชก เป็นกัณฑ์ที่ชูชกได้นางอมิตดามาเป็นภรรยา และหมายจะได้โอรสและธิดาพระเวสสันดรมาเป็นทาส ในแคว้นกาลิงคะมีพราหมณ์แก่ชื่อชูชก พำนักในบ้านทุนวิฐะ เที่ยวขอทานตามเมืองต่างๆ เมื่อได้เงินถึง ๑๐๐ กหาปณะ จึงนำไปฝากไว้กับพราหมณ์ผัวเมีย แต่ได้นำเงินไปใช้เป็นการส่วนตัว เมื่อชูชกมาทวงเงินคืนจึงยกนางอมิตดาลูกสาวให้แก่ชูชก นางอมิตดาเมื่อมาอยู่ร่วมกับชูชก ได้ทำหน้าที่ของ

ภรรยาที่ดี ทำให้ชายในหมู่บ้านเปรียบเทียบกับภรรยาตน หญิงในหมู่บ้านจึงเกลียดชังและรุมทำร้ายทุบตีนางอมิตดา ชูชกจึงเดินทางไปทูลขอกัณหาชาลีเพื่อเป็นทาสรับใช้ เมื่อเดินทางมาถึงเขาวงกตก็ถูกขัดขวางจากพรานเจตบุตรผู้รักษาประตูป่า

กัณฑ์ที่ ๖ จุลพน เป็นกัณฑ์ที่พรานเจตบุตรหลงกลชูชก และชี้ทางสู่อาศรมจุตดาบส ชูชกได้ชูกลักพริกขิงแก่พรานเจตบุตรอ้างว่าเป็นพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงสญชัย จึงได้พาไปยังต้นทางที่จะไปอาศรมฤาษี

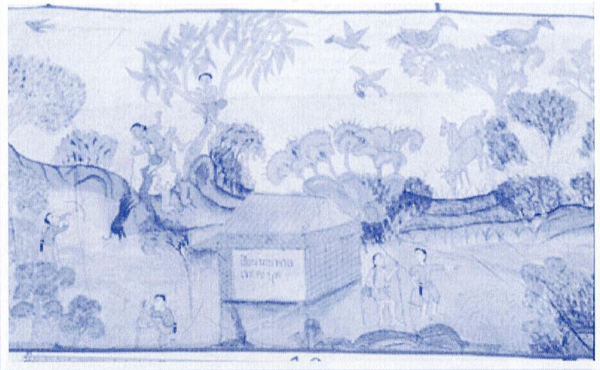

กัณฑ์ที่ ๗ มหาพน เป็นกัณฑ์ป่าใหญ่ ชูชกหลอกล่ออจุตฤาษีให้บอกทางสู่อาศรมพระเวสสันดรแล้วก็รอนแรมเดินไพรไปหา เมื่อถึงอาศรมฤาษี ชูชกได้พบกับอจุตฤาษี ชูชกใช้คารมหลอกล่อจนอจุตฤาษีจึงให้ที่พักหนึ่งคืนและบอกเส้นทางไปยังอาศรมพระเวสสันดร

กัณฑ์ที่ ๘ กัณฑ์กุมาร เป็นกัณฑ์ที่พระเวสสันดรทรงให้ทานสองโอรสแก่เฒ่าชูชก พระนางมัทรีฝันร้ายเหมือนบอกเหตุแห่งการพลัดพราก รุ่งเช้าเมื่อนางมัทรีเข้าป่าหาอาหารแล้ว ชูชกจึงเข้าเฝ้าทูลขอสองกุมาร สองกุมารจึงพากันลงไปซ่อนตัวอยู่ที่สระ พระเวสสันดรจึงลงเสด็จติดตามสองกุมาร แล้วจึงมอบให้แก่ชูชก

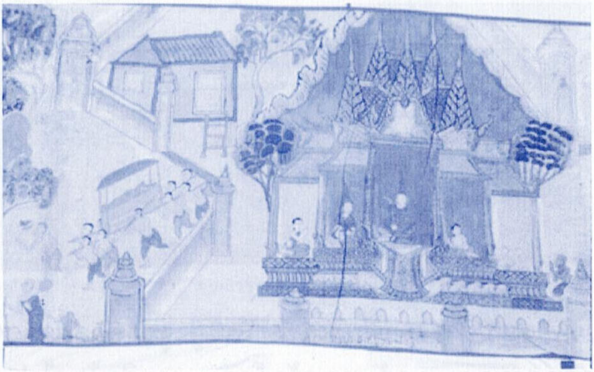

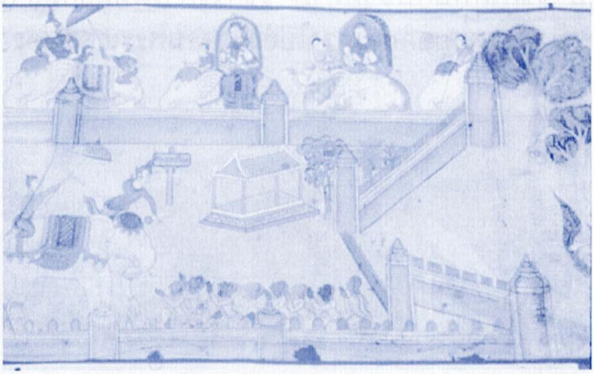

กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี เป็นกัณฑ์ที่พระนางมัทรีทรงได้ตัดความห่วงหาอาลัยในสายเลือด อนุโมทนาทานโอรสทั้งสองแก่ชูชก พระนางมัทรีเดินเข้าไปหาผลไม้ในป่าลึก จนคล้อยเย็นจึงเดินทางกลับอาศรม แต่มีเทวดาแปลงกายเป็นเสือนอนขวางทาง จนค่ำเมื่อกลับถึงอาศรมไม่พบโอรส พระเวสสันดรได้กล่าวว่านางนอกใจ จึงออกเที่ยวหาโอรสและกลับมาสิ้นสติต่อเบื้องพระพักตร์ พระองค์ทรงตกพระทัยลืมตนว่าเป็นดาบส จึงทรงเข้าอุ้มพระนางมัทรีและทรงกันแสง เมื่อพระนางมัทรีฟื้นจึงถวายบังคมประทานโทษ พระเวสสันดรจึงบอกความจริงว่าได้ประทานโอรสแก่ชูชกแล้ว หากชีวิตไม่สิ้นคงจะได้พบ นางจึงได้ทรงอนุโมทนา

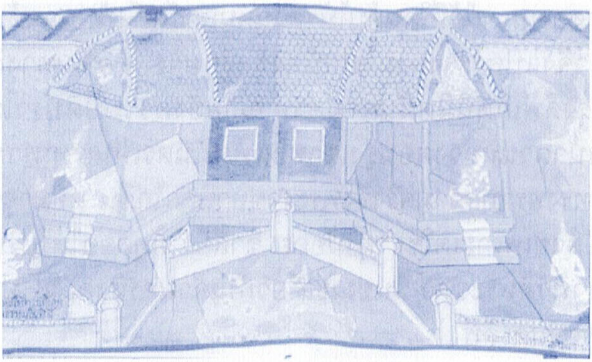

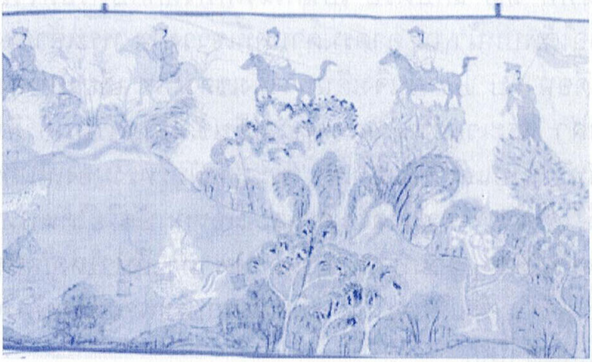

กัณฑ์ที่ ๑๐ สักกบรรพ เป็นกัณฑ์ที่พระอินทร์จำแลงกายเป็นพราหมณ์มาขอพระนางมัทรี แล้วถวายคืนพร้อมถวายพระพร ๘ ประการ ท้าวสักกะเทวราชเสด็จแปลงเป็นพราหมณ์เพื่อทูลขอนางมัทรี พระเวสสันดรจึงพระราชทานให้ พระนางมัทรีก็ยินดีอนุโมทนาเพื่อร่วมทานบารมีให้สำเร็จพระสัมโพธิญาณ เป็นเหตุให้เกิดแผ่นดินไหวสะท้าน ท้าวสักกะเทวราชในร่างพราหมณ์จึงฝากนางมัทรีไว้ยังไม่รับไป ตรัสบอกความจริงและถวายคืนพร้อมถวายพระพร ๘ ประการ

กัณฑ์ที่ ๑๑ มหาราช เป็นกัณฑ์ที่เทพเจ้าจำแลงองค์ทำนุบำรุงขวัญสองกุมารก่อนเสด็จนิวัติถึงมหานครสีพี เมื่อเดินทางผ่านป่าใหญ่ ชูชกจะผูกสองกุมารไว้ที่โคนต้นไม้ ส่วนตนเองปีนขึ้นไปนอนต้นไม้ เหล่าเทพเทวดาจึงแปลงร่างลงมาปกป้องสองกุมาร จนเดินทางถึงกรุงสีพี พระเจ้ากรุงสีพีเกิดนิมิตฝันตามคำทำนายยังความปีติปราโมทย์ เมื่อเสด็จลงหน้าลานหลวงตอนรุ่งเช้าทอดพระเนตรเห็นชูชกพากุมารน้อยสององค์ ทรงทราบความจริงจึงพระราชทานค่าไถ่คืน ต่อมาชูชกก็ถึงแก่ความตายด้วยเพราะเตโชธาตุไม่ย่อย ชาลีจึงได้ทูลขอให้ไปรับพระบิดาพระมารดานิวัติพระนคร ในขณะเดียวกันเจ้านครลิงคะได้โปรดคืนช้างปัจจัยนาคแก่นครสีพี

กัณฑ์ที่ ๑๒ ฉกษัตริย์ เป็นกัณฑ์ที่ทั้งหกกษัตริย์ถึงวิสัญญีภาพสลบลงเมื่อได้พบหน้า ณ อาศรมดาบสที่เขาวงกต พระเจ้ากรุงสญชัยใช้เวลา ๑ เดือน กับ ๒๓ วันจึงเดินทางถึงเขาวงกต เสียงโห่ร้องของทหารทั้ง ๔ เหล่า พระเวสสันดรทรงคิดว่าเป็นข้าศึกมารบนครสีพี จึงชวนพระนางมัทรีขึ้นไปแอบดูที่ยอดเขา พระนางมัทรีทรงมองเห็นกองทัพพระราชบิดาจึงได้ตรัสทูลพระเวสสันดรและเมื่อหกกษัตริย์ได้พบหน้ากันทรงกันแสงสุดประมาณ รวมทั้งทหารเหล่าทัพ ทำให้ป่าใหญ่สนั่นครั่นครืน ท้าวสักกะเทวราชจึงได้ทรงบันดาลให้ฝนตกประพรมหกกษัตริย์และทวยหาญได้หายเศร้าโศก

กัณฑ์ที่ ๑๓ นครกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ที่หกกษัตริย์นำพยุหโยธาเสด็จนิวัติพระนคร พระเวสสันดรขึ้นครองราชย์แทนพระราชบิดา พระเจ้ากรุงสญชัยตรัสสารภาพผิด พระเวสสันดรจึงทรงลาผนวชพร้อมทั้งพระนางมัทรี และเสด็จกลับสู่สีพีนคร เมื่อเสด็จถึงจึงรับสั่งให้ชาวเมืองปล่อยสัตว์ที่กักขัง ครั้นยามราตรีพระเวสสันดรทรงปริวิตกว่า รุ่งเช้าประชาชนจะแตกตื่นมารับบริจาคทาน พระองค์จะประทานสิ่งใดแก่ประชาชน ท้าวโกสีห์ได้ทราบจึงบันดาลให้มีฝนแก้ว ๗ ประการ ตกลงมาในนครสีพีสูงถึงหน้าแข้ง พระเวสสันดรจึงทรงประกาศให้ประชาชนขนเอาไปตามปรารถนา ที่เหลือให้ขนเข้าพระคลังหลวง ในกาลต่อมาพระเวสสันดรเถลิงราชสมบัติปกครองนครสีพีโดยทศพิธราชธรรมบ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุขตลอดพระชนมายุ

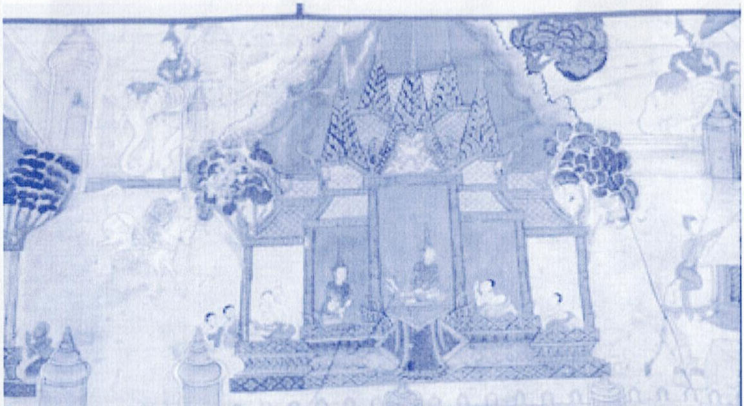

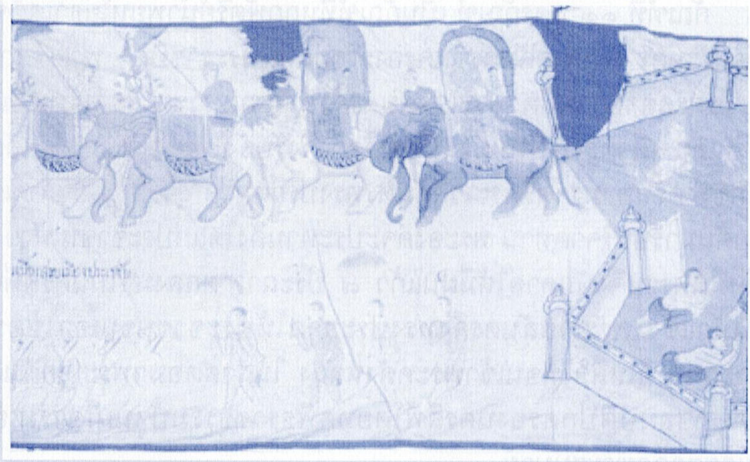

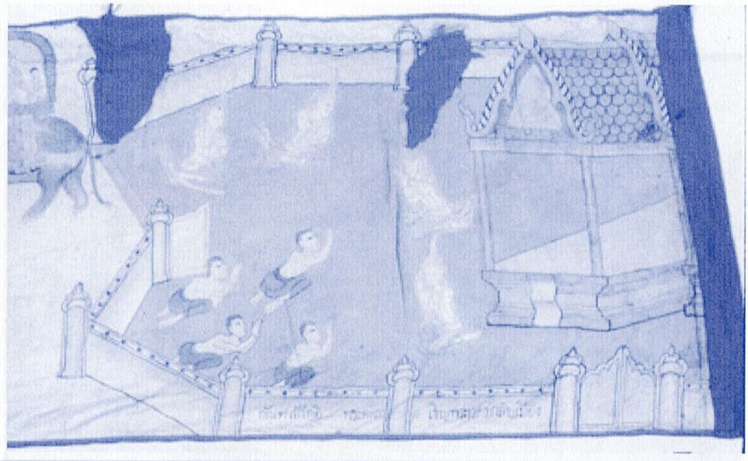

ประเพณีงานบุญผะเหวด ฟังเทศน์มหาชาติ อันเป็นประเพณีอันเก่าแก่ที่มีเรื่องราวเล่าขาน และปฏิบัติสืบทอดมาแต่โบราณ ยังธำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงามของชาวอีสาน

ภาคผนวก

ประมวลภาพกิจกรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา
พระบูรพาจารย์ และ บุคคลสำคัญ

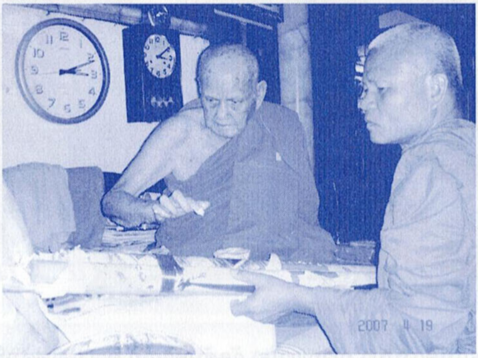

หลวงปู่เครื่อง สุภทฺโท วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ทำพิธีเจิมเทียนชัย เพื่อใช้ในพิธีพุทธาภิเษกพระเจ้าใหญ่องค์หลวง
วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๐

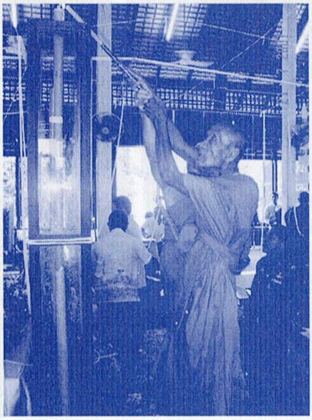

หลวงปู่คำบุ วัดกุดชมพู อ.พิบูลมังสาหาร ทำพิธีจุดเทียนชัย พิธีพุทธาภิเษกพระเจ้า
ใหญ่องค์หลวง วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

พระมงคล ญาณเถร(เหลวงปู่มา ญาณวาโร) วัดสันติวิเวก อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
นั่งปรก พิธีพุทธาภิเษกพระเจ้าใหญ่องค์หลวง วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

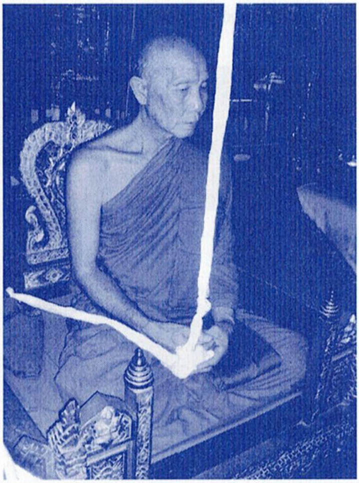

หลวงปู่บุญหลาย อคกุตโต วัดโนนทรายทอง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ
นั่งปรก พิธีพุทธาภิเษกพระเจ้าใหญ่องค์หลวง วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

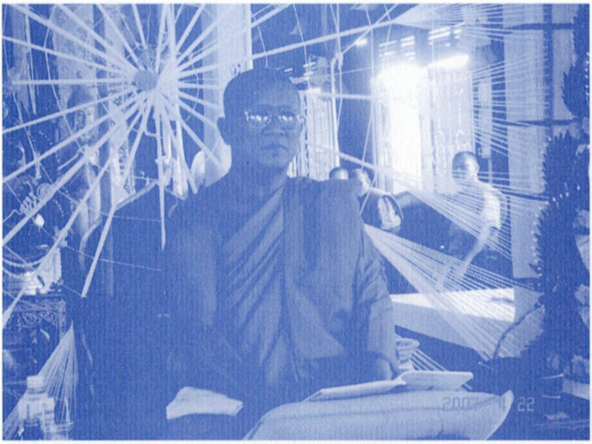

พระครู สุนทรสุตฺกิจ วัดทุ่งศรีวิไล บ้านชีทวน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
นั่งปรก พิธีพุทธาภิเษกพระเจ้าใหญ่องค์หลวง วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

พระมุกดาหารธรรมณี (หลวงปู่ยอด ยสชาโต) เจ้าคณะจังหวัดมุกดาหาร
วัดศรีบุญเรือง อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร นั่งปรก
พิธีพุทธาภิเษกพระเจ้าใหญ่องค์หลวง วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

พระครูวจีสุนทร วัดหนองแกใหม่ ตำบลแจระแม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
กล่าวสัมโมทนียกถาเนื่องในงานพิธีพุทธาภิเษกพระเจ้าใหญ่องค์หลวง
วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
ในโอกาส ร่วมทำบุญที่วัดหลวง วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๐

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี สนทนาธรรม กับ พระครูวิลาสกิจจาทร
เจ้าอาวาสวัดหลวง พร้อมรับมอบ วัตถุมงคล พระเจ้าใหญ่องค์หลวง เพื่อนำไปมอบให้
ทหารและตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อรักษาความสงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ , ดร.บำเพ็ญ ณ อุบล, นายสุธี มากบุญ และ
ศ.ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ ร่วมงานพิธีพุทธาภิเษก ณ วัดหลวง วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๐

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรีลงนามในสมุดเยี่ยม วัดหลวง
วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๐ - ดร.บำเพ็ญ ณ อุบล

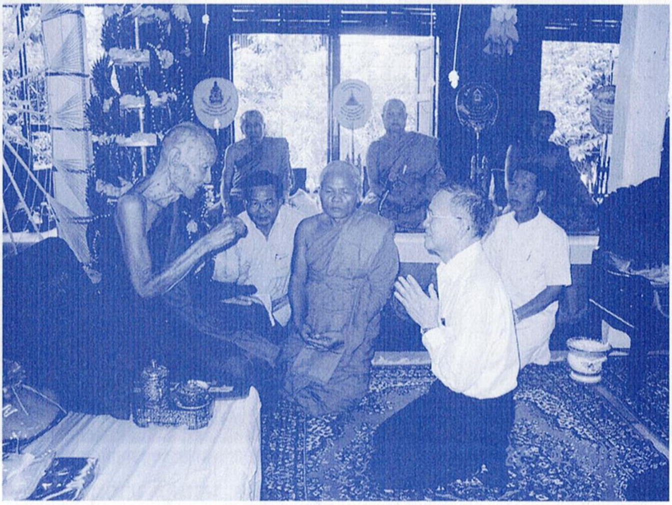

(ก)

(ข)

พลเอกบุญรอด สมทัศน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม สนทนาธรรม กับ
หลวงปู่มา ญาณวาโร วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

(ก)

(ข)

(ก) นายสุธี มากบุญ ผู้ว่าราชการจังหวัด อุบลราชธานี (ข) ศ.ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ อธิการบดี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประกอบพิธี บวงสรวง พระเจ้าใหญ่องค์หลวง ในพิธีพุทธาภิเษกพระเจ้าใหญ่องค์หลวง วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

พล.ต.อ.ดร.ชิดชัย วรรณสถิต์ รองนายกรัฐมนตรี (เลขาธิการ ป.ป.ส. และนายกสมาคมชาวอุบลฯ) ทำบุญทอดผ้ากฐิน วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๖

พระครูวิลาส กิจจาทร มอบ พระหล่อสำริด พระเจ้าใหญ่องค์หลวง
แก่ พล.ต.อ.ดร.ชิดชัย วรรณสถิต รองนายกรัฐมนตรี (อดีตรองนายกรัฐมนตรี)
วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

(ก)

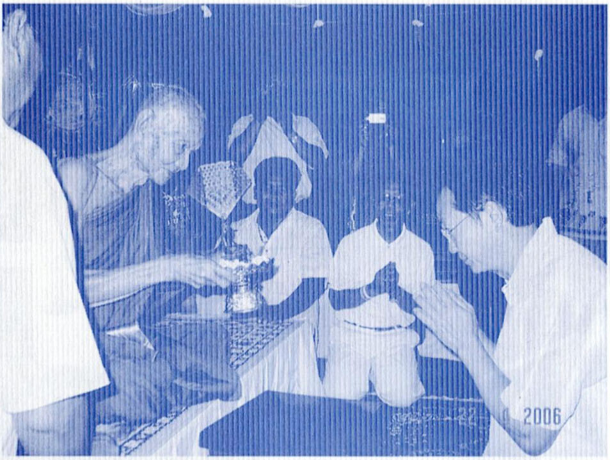

(ข)

(ก) ศ.ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ อธิการบดี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ประกอบพิธีจุดเทียนพิธีพุทธาภิเษก พระเจ้าใหญ่องค์หลวง วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐
(ข) หลวงปู่มา ญาณวโร มอบรูปหล่อสำริด พระประทุมวรราชสุริยวงศ์

พลเอกบุญรอด สมทัศน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม สนทนาธรรม กับ
พระเทพกิตติมุณี เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

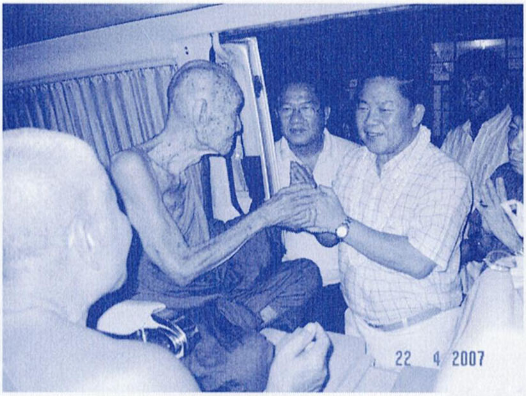

พล.ต.อ.ดร.ชิดชัย วรรณสถิต์ รองนายกรัฐมนตรี (อดีตรองนายกรัฐมนตรี)
นมัสการหลวงปู่มา วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

ศ.ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ, คุณบัญชา วิทยา, พระครูวิลาส กิจจาทร,
คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล,คุณสุพัฒน์ เงาะปก ถ่ายรูปร่วมกับหลวงปู่มา ญาณวโร
วันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๔๙

พลเอกบุญรอด สมทัศน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เปลี่ยนผ้าแพร อังสะ
พระเจ้าใหญ่องค์หลวง วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

พลเอกบุญรอด สมทัศน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม สนทนาธรรม กับ
พระกิตติ ญาณโสภณ เจ้าคณะอำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี
วัดมณีวนาราม(วัดป่าน้อย) วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

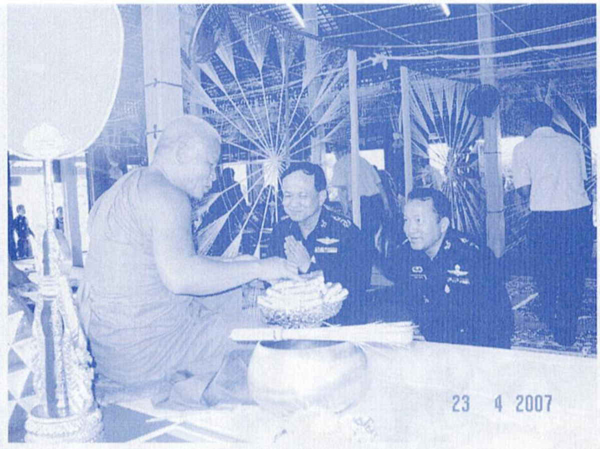

พล.ท.สุจิตร สิทธิประภา แม่ทัพภาคที่ ๒ และ พันเอกจุลเดช จิตถวิล ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๖ รับวัตถุมงคล พระเจ้าใหญ่องค์หลวง จากเจ้าอาวาสวัดหลวง วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๐

นายพรชัย โควสุรัตน์ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ร่วมพิธี พุทธาภิเษก

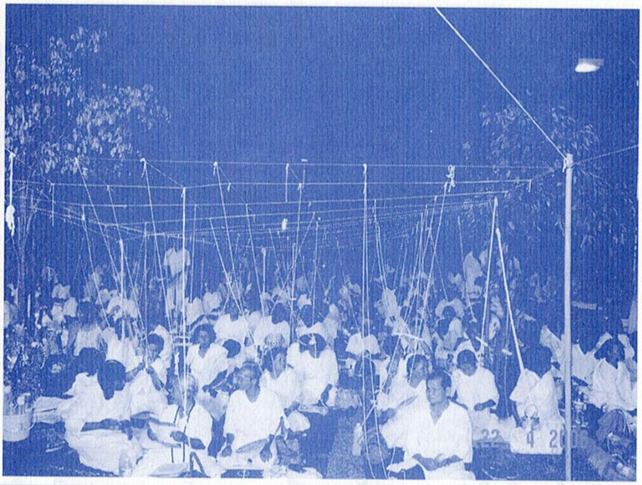

พุทธศาสนิกชน ร่วมพิธีพุทธาภิเษก วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๙

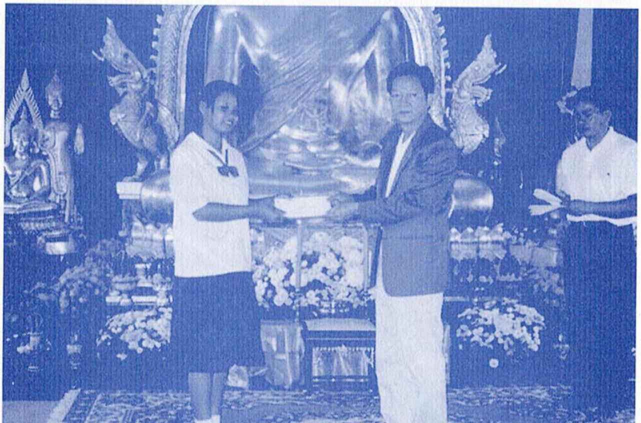

ศ.ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ อธิการบดีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มอบทุนการศึกษาแก่
นักเรียนที่เรียนดี ประพฤติดีและยากจน และร่วมทอดผ้าป่า ณ วัดหลวง
วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๔๙

นายปราโมทย์ สัจจรักษ์ รองผู้ว่าจังหวัดอุบลราชธานี รดน้ำขอพรเนื่องในวันสงกรานต์
พลเอกบุญรอด สมทัศน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

ศ.ดร.ประกอบ วิโรจนกูฏ รดน้ำขอพรเนื่องในวันสงกรานต์ พลเอกบุญรอด สมทัศน์
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐

คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล มอบพวงมาลัยและดอกไม้ แด่ พลเอกบุญรอด สมทัศน์
ในพิธีขอพรและรดน้ำดำหัวเนื่องในวันสงกรานต์

คุณแม่ทองม้วน แสงอร่าม ณ อุบล พร้อมญาติ ร่วมทอดกฐินสามัคคี
ณ วัดหลวง ปี พ.ศ.๒๕๔๘

ผญา ภาษิตอีสาน

- กากินปลิงไปคาคอแฮ้ง เฮือคาแก่งไปหล่มเคิ่งวัง
- กวางกินหมากขามป้อมไปคาก้นขี่มัง มั่งขี่บ่อได้ สามมื้อกระต่ายตาย
- เฮือคาแก้งเกวียนเห็นให้เกวียนแก่ บาดหาไปฮอดแม่น้ำเฮือสิได้แก่เกวียน
- แสนสิมีความฮู้เต็มพุงเพียงปาก สอนโตเองบ่อได้ไผสิย่องว่าดี
- หญิงใดสมบูรณ์ด้วยเฮือนสามน้ำสี่ หญิงนั้นดีเลิศล้ำควรแท้แม่เฮือน
- ความดีฝังไว้เก้าศอก ความชั่วซักออกเก้าวา
- บ่อมีความฮู้อย่าเว้าการเมือง บ่อนุ่งผ้าเหลืองอย่าเว้าการวัด
- หลีกลิงให้ไกลสามศอก หลีกวอกให้ไกลสามวา หลีกคนพาลาให้ไกลสามโยชน์
- อัศจรรย์ใจกุ้งกุมกินปลาบึกใหญ่ ปลาซิวไล่สวบแข่หนีไปหลี้หลีบหิน
- อัศจรรย์ใจแข่หางยาว ๆ สังบ่อฮู้ป้อมนั่ง บาดกระต่ายหางแปๆ กระแตหางก้อมๆสังมาป้อมนั่งเป็น
- อัศจรรย์ไก่น้อยไห่กินน้ำนมกา หมูหมาไห่กินน้ำนมเสือโคร่ง ศัตรูกันแท้ๆ สังมาไห่แอ่วกิน
- ตกใส่น้ำดังป๊ก ตกใส่บกดังถ่วน ตกใส่ป่าหญ้าป้องดังก้องทั่วเมือง
- นกอีเอี้ยงกินหมากโพธิ์ไฮ แซวๆเสียงบ่อมีโตฮ้อง แซวๆฮ้องโตเดียวหมดหมู่
- พร้าอีโต้แบกบ่าบังหู คมมันบางท่อคูคันต้อน
- ย่องแย่งเข้าฟันงูขาดถ่อง ยังแต่หนังปุ้นท้องกับกระดูกสันหลัง มันก็มรณังตายุ แล่นหนีบ่อเห็นส้น
- เป็นทรายขอให้เป็นทรายแท้ อย่าแกมแกหินแฮ่ ทรายก็ให้เป็น

ทรายแท้ๆหินนั้นอย่าให้มี

- เป็นหญิงขอให้เป็นหญิงแท้อย่าเป็นหญิงมักง่าย ยิงก็ให้ยิงแท้ๆ แนแล้วจึงค่อยยิง
- กุญชรช้างพลายสารเกิดอยู่ป่า ยังได้มาอยู่บ้าน เมืองกว้างกล่อมขุน
- อย่าได้โสกาดิ้นนำงาช้างเผิ่น ให้คึดต่อเขาโล้งโค้งควายเฒ่าแห่งเฮา
- บัณฑิตล้ำทรงธรรมทัดเที่ยง ก็หายากแท้ในพื้นแผ่นดิน บาดว่าคนชั่วฮ้ายหีนะโหดแนวพาล มันหากมี
- มูนมองทั่วแดนดินด้าว
- กุญชรช้างอัสดรคุณมาก ก็หายากแท้ทั้งค่ายบ่อมียูงยองฮื่นฝูงไฮเฮือดไต่มันห่อนของ ขี่ไฮ้หาได้สู่เฮือน
- บุญหัวบ่อเคยได้สังวาลย์คำพญานาค ขี่ดินดากติดหัวแต่น้อยพลอยเอิ้นว่าหงอน
- แนวนามเชื้อปาปังทำง่าย บาปอยู่ใกล้บุญนั่นอยู่ไกล
- อย่านอนหงายเล่นดาบ อย่าคาบนมเมีย อย่าเลียคมมีด
- เชื้อชาติแฮ้งบ่อเหม็นสาบกันเอง ปูสอนปูให้ย่างตรงบ่อมีได้
- คันว่าได้ขี่ช้างอย่าลืมหมู่ วัวควาย มันหากคูณคนทางต่างดีคนก้ำ

เอกสารอ้างอิง

๑. ประวัติวัดหลวงและผญาภาษิตอีสาน,๕ ธันวาคม ๒๕๑๑,มหาส่อน ศรีเอก,ที่ระลึกพิธีพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระครูสังฆรักษ์เส็ง อุตตโม

๒. คนดีศรีอุบล, ที่ระลึกเนื่องในงาน วันพระประทุมวรราชสุริยวงศ์(เจ้าคำผง)วันที่ ๑๐ พฤษจิกายน ๒๕๔๑ หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี,พิมพ์ที่ หจก.อุบลยงสวัสดิ์ออฟเซท อ.เมือง จ.อุบลราชธานี

๓. เล่าเรื่องเมืองอุบล, บำเพ็ญ ณ อุบล พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ.๒๕๔๗ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี ISBN ๙๗๔-๙๕๔๑-๖๑-๘

๔. วัดหลวงพุทธศาสน์ศึกษาแห่งเมืองอุบลราชธานี:ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า,อรทัย,วรพจน์,วนิดา,งานข้อมูลท้องถิ่น ฝ่ายหอสมุด สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

๕. หนังสือที่ระลึกในงาน "สดุดีวีรกรรมพระประทุมวรราชสุริยวงษ์(เจ้าคำผง)." วันที่ ๙-๑๐ พฤษจิกายน ๒๕๔๙,พิมพ์ที่ บริษัทยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป จำกัด อ.เมือง จ.อุบลราชธานี

๖. วัดทุ่งศรีเมือง บูรพาจารย์ กับงานศิลปวัฒนธรรม , เนื่องในงานทำบุญคล้ายวันเกิด พระสิริพัฒนาภรณ์,วันศุกร์ที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๐, โรงพิมพ์ศิริธรรม ออฟเซ็ท ถนนชยางกูร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

๗. พระพุทธรูปปางต่างๆ ,วิสันธนี,เมธินี,กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๕๔๘,ISBN ๙๗๔-๔๑๗-๗๕๒-๗,พิมพ์ที่ บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์(๑๙๗๗) ๔๙ ถนนสุขุมวิท พระโขนง กรุงเทพฯ

๘. พุทธศิลปะลาว,๒๕๒๖,สงวน รอดบุญ,คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูธนบุรี,โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา

๙. ผ้ากับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวสายเมืองอุบล,๒๕๓๖,เรือตรี ดร.สุนัย ณ อุบล,สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

๑๐. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุบลราชธานี, สนับสนุนข้อมูลวัตถุโบราณต่างๆ ที่วัดหลวงนำมามอบให้

๑๑. พระแก้วไพทูรย์, สุวิชช คูณผล,วารสารสืบสาน คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ,มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ,ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๙-๒๕๕๐, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี

๑๒. เวสสันดรชาดก เทศมหาชาติ, www.dhammathai.org

ผ้าพระเหวด วัดหลวง

ผ้าพระเวสหรือถ้าออกเสียงตามสำเนียงอีสานอ่านว่า ผ่าพระเหวด ซึ่งเป็นผ้าผืนยาวที่วาดภาพประกอบเรื่องราวประวัติของพระเวสสันดร ซึ่งเป็นชาติที่ ๑๐ ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งแผ่นภาพเขียนสีบนผืนผ้าแบ่งเรื่องราวออกเป็นตอนๆ มีทั้งสิ้น ๑๓ ตอน หรือที่เรียกว่า ๑๓ กัณฑ์ เริ่มต้นจากกำเนิดของพระเวสสันดรจนถึง พระเวสสันดรถูกขับไล่ออกจากพระราชวัง และมีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นมากมายในระหว่างการใช้ชีวิตในการเดินทาง และได้หวนกลับพระราชวังอีกครั้งในกัณฑ์ที่ ๑๓ ช่างเขียนแผ่นผ้า ผ่าพระเหวด จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของพระเวสสันดรอย่างลึกซึ้ง สามารถจินตนาการบุคลิกลักษณะของตัวละครแต่ละองค์ได้อย่างไม่ผิดเพี้ยน จึงจะสามารถวาดภาพผูกเนื้อเรื่องให้สมจริงสอดคล้องกับท่วงทำนองของกลอนเทศน์สำเนียงเสียงทำนองอีสาน ทำให้ผู้ที่ติดตามสนุกสนานกับท่วงท่าลีลาที่แสดงออกบนตัวละครที่บรรจงเขียนแต้มลงบนผืนผ้าฝ้ายดิบทอเป็นผืนยาวพื้นสีขาวประมาณ ๓๐ เมตร ผ้าพระเหวดวัดหลวง ถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าอีกชิ้นหนึ่ง ที่มีความสมบูรณ์งดงาม ตามหลักเชิงช่างศิลป์ ซึ่งถูกเขียนขึ้นโดยช่างศิลป์ฝีมือเอกของเมืองอุบลราชธานี คือ พระครูวิโรจน์รัตโนบล (รอด นนตโร) ซึ่งในสมัยท่านยังทรงบรรพชิต ได้สร้างผลงานเชิงศิลป์ไว้เพื่อเป็นมรดกแก่ลูกหลานชาวเมืองอุบลราชธานีอยู่หลายชิ้น อย่างเช่น ภาพเขียนฝาผนังพระอุโบสถวัดทุ่งศรีเมืองเป็นต้น

ปัจจุบันผ้าพระเหวดวัดหลวง ได้มอบให้กรมศิลปากรและขึ้นทะเบียนเป็นวัตถุโบราณ เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดอุบลราชธานี

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โทร. 0-4535-3150